

درس‌نامه + پرسش‌های چهارگزینه‌ای + پاسخ‌های تشریحی

ویراست دوم

شیمی ۱ (دهم)

مسعود جعفری و امیرحسین معروفی

انتشارات
نگو

مقدمه مولف

دانش‌آموزان پایه دهمی و همکاران گرامی، سلام.

خیلی از دانش‌آموزان یاد گرفتن شیمی برایشون سخت و نفس‌گیر و گاهی هم ناامید‌کننده‌ست، بعضی‌ها فکر می‌کنند در یادگیری شیمی استعداد ندارند و کلاً ناامید میشن؛ اما باید بگیریم که در ۹۹٪ مواقع، ایراد از شما نیست و ایراد از منابعی‌ست که انتخاب کردید...

خیلی خلاصه، برای رسیدن به درصدهای بالا در آزمون‌های آزمایشی و کنکور، گاهی باید سوالات شمارشی رو حل کنید و گاهی دیگه باید مسائل رو در یک یا دو مرحله حل کنید و بعضی وقتا هم باید یاد بگیرید که چجوری جاخالی بدین 😊 و کلی تکنیک دیگه که در این کتاب قراره با هم یاد بگیریم.

یه تجربه تلخ اینکه؛ متأسفانه هر ساله خیلی از دانش‌آموزان با داشتن مطالعه زیاد و مداوم شیمی، در نهایت درصد خوبی در آزمون‌های تستی و کنکور کسب نکرده‌اند؛ در مورد این عزیزان همیشه گفت که شیمی بلد نیستن؛ چرا که وقتی چندتا سؤال ازشون می‌پرسیم، به خوبی مباحث رو توضیح میدن. خب پس مشکل کارشون کجاست؟!

به نظر میرسه که مشکل این عزیزان مطالعه زیاد در برنامه‌های طولانی و بی‌بازده است که برای آن‌ها فرصتی برای حل تست نمی‌گذارد و حتی اگه به حل تست هم برسند، تست‌ها به قدری ضعیف و غیراستاندارد هستند که یا مشابه آن‌ها در کنکور مطرح نمیشه و یا سال‌هاست منسوخ شده. در یک جمله: «این عزیزان هوشمندانه درس نخوانده‌اند». خب حالا باید چکار کرد؟!

در کنار داشتن یک دبیر باتجربه و همچنین داشتن یک برنامه منظم و حساب‌شده برای درس شیمی، به همراه داشتن یک کتاب خوب، بسیار لازم و ضروری است. منظورمون از کتاب خوب، کتابی نیست که درسنامه‌های طولانی، تست‌های زیاد و بی‌فایده با پاسخ‌های تشریحی طولانی داشته باشد که وقت باارزش شما رو تلف کند. سال‌هاست که تلاش کردیم برای دانش‌آموزانمون در کلاس‌های حضوری، این تعادل (مطالعه درسنامه، حل انواع تست‌ها و...) رو ایجاد کنیم و امیدوار بودیم که بتونیم روزی این کار رو برای همه دانش‌آموزان کشور هم انجام بدیم که به لطف خدا امکان‌پذیر شد...

کتابی که پیش روی شما است، کتاب «جامع شیمی دهم» است که هدف از تألیف آن، همراهی و راهنمایی شما در مطالعه هوشمندانه درس شیمی است. در ادامه چند نمونه از ویژگی‌های این کتاب رو آوردیم:

- ۱ هر فصل، بر اساس حجم، اهمیت و نوع تست‌ها به چند بخش تقسیم شده تا بتوانید مطالب را با تمرکز بیشتری مطالعه کنید و با مطالعه چند صفحه درسنامه، بتوانید خیلی سریع به سراغ تست‌ها بروید.
- ۲ در درسنامه، مطالب مهم در قالب «توجه» و «کادر نکته» آورده شده است. حتی برخی قسمت‌هایی که به نظرمون رسیده که ممکن هست شما مطلبی رو اشتباه متوجه شوید، با عنوان «اشتباه نکنید» و «توضیح»، سعی کردیم مانع از اشتباه شما شویم.
- ۳ از قدیم گفتن یکی از کارهای کتاب جامع، جمع‌بندی مطالب است. برای همین در درسنامه‌های این کتاب، هر جا لازم بوده براتون کادر جمع‌بندی آوردیم.
- ۴ از درسنامه که بگذریم، می‌رسیم به تست‌ها! در تست‌ها تمام نکات کتاب درسی و کنکوری مطرح شده است. هر بخش، با تست‌های ساده شروع می‌شود و سپس به تست‌های «سطح دوم» می‌رسیم که یا دشوار هستند و یا ایده‌نو و جدیدی دارند.

۵ با توجه به تست‌های مطرح شده در کنکورهای سال‌های اخیر که بسیار مفهومی هستند، در این ویراست سعی کردیم نوع تست‌ها و به‌خصوص مسائل، بیشترین شباهت را به سؤالات کنکورهای سراسری داشته باشد؛ پس با حل تست‌های این کتاب، خیالتان از حل تست‌های کنکور راحت خواهد بود.

۶ خیلی از دانش‌آموزان بیان می‌کنند که یکی از کسل‌کننده‌ترین کارها، مطالعهٔ پاسخنامهٔ تشریحی تست‌ها است. برای همین سعی کردیم پاسخ تست‌ها رو به شکلی بنویسیم که مطالعهٔ آن‌ها ساده و البته مؤثر باشد. ضمناً در پاسخنامه، کادرهای نکات و نکات ترکیبی آورده شده که با مطالعهٔ آن‌ها کلی از مطالب مهم و ترکیبی رو یاد می‌گیرید.

۷ اگه فکر کردید که ما شما رو در تقابل با مسائل و انجام محاسبات ریاضی اون‌ها تنها می‌ذاریم، سخت در اشتباه هستید، چون در پاسخنامهٔ مسائل، ترفندهای محاسباتی مثل «تخمین زدن»، «ساده کردن بدون توجه به صفر و اعشار» و ... رو آوردیم که با بررسی آن‌ها سرعت انجام محاسباتون هم بیشتر می‌شه.

کلام آخر: کتاب ما، قطعاً ماحصل یک کار گروهی و منسجم بوده است. بدون یاری و مهربانی و دقت دوستانی که در زیر نامشان را می‌آوریم، قطعاً کار ما به سرانجام نمی‌رسید:

- از دانشجویان با دقت که از نخبگان کشور هستند، خانم ترنم توکلی (رتبهٔ ۱۰ کنکور ۱۴۰۱)، آقایان عرشیا شفیعی (رتبهٔ ۷۶ کنکور ۱۴۰۱)، سید علی موسوی فرد، کارو محمدی، مهدی شفیعی سروستانی، علی کرم پور محمد آبادی، آرمین عظیمی و پرهام امیری که ویراستاری و نمونه‌خوانی کتاب بر عهدهٔ آن‌ها بود، سپاسگزاریم.
- از واحد تألیف انتشارات الگو به سرپرستی خانم ستین مختار که در فرایند تهیه کتاب، و خانم مریم احمدی که در فرایند صفحه‌آرایی کتاب، زحمات زیادی کشیدند، سپاس ویژه و از تلاش و پیگیری بی‌وقفهٔ آن‌ها کمال تشکر را داریم.

سربلند و اثرگذار باشید

جعفری، معروفی

فهرست مطالب

شیمی دهم

◎ فصل اول - کیهان، زادگاه عناصرها

۲	بخش اول
۲۰	بخش دوم
۳۵	بخش سوم
۴۸	بخش چهارم
۶۶	بخش پنجم

◎ فصل دوم - ردپای گازها در زندگی

۹۰	بخش اول
۱۰۴	بخش دوم
۱۱۸	بخش سوم
۱۳۳	بخش چهارم
۱۴۶	بخش پنجم

◎ فصل سوم - آب، آهنگ زندگی

۱۷۶	بخش اول
۱۸۷	بخش دوم
۲۰۵	بخش سوم
۲۲۵	بخش چهارم
۲۴۷	بخش پنجم

◎ فصل چهارم - پاسخ‌های تشریحی

۲۶۴	پاسخ تشریحی (فصل اول)
۳۳۵	پاسخ تشریحی (فصل دوم)
۴۰۸	پاسخ تشریحی (فصل سوم)
۴۹۳	پاسخ‌نامهٔ کلیدی

فصل اول کیهان زادگاه عناصرها

بخش اول

دانش آموز عزیز، در این بخش قراره، مطالب زیر رو یاد بگیرد:

- شناخت کیهان
- نحوه پیدایش عناصرها
- ذره‌های زیراتمی، عدد اتمی و عدد جرمی
- ایزوتوپ (هم‌مکان)
- ایزوتوپ‌های هیدروژن
- کاربرد رادیوایزوتوپ‌ها
- نماد شیمیایی عناصرها

قبل از مطالعه هر بخش، سعی کنید هر آنچه در مورد این مطالب در ذهن دارید را به یاد بیاورید و روی یک تکه کاغذ بنویسید.

شناخت کیهان

۱ شواهد تاریخی نشان می‌دهد که انسان اولیه با نگاه به آسمان و مشاهده ستارگان در پی فهم نظام و قانونمندی در آسمان بوده و همواره به دنبال پاسخ‌هایی برای پرسش‌های بنیادی خود است.

• برخی پرسش‌های بنیادی: ۱- هستی چگونه پدید آمده است؟ ← پاسخ این پرسش در قلمروی علم تهری نمی‌گنجد

۲- جهان کنونی چگونه شکل گرفته است؟ ۳- پدیده‌های طبیعی چرا و چگونه رخ می‌دهند؟ ← پاسخ این پرسش‌ها در قلمروی علم تهری هست.

۲ زمین در برابر عظمت آفرینش همانند آزمایشگاه بسیار کوچکی است که دانشمندان با آزمایش‌های گوناگون در آن، در تلاش برای یافتن پاسخ پرسش‌های خود هستند.

* توجه شیمی‌دان‌ها با بررسی ساختار و رفتار ماده، همچنین پرم‌کنش نور با ماده، به اطلاعات مهمی در مورد جهان هستی دست یافته‌اند و این روند ادامه دارد...

ووچر ۱ و ۲

۱ دانشمندان برای شناخت بیشتر سامانه خورشیدی، دو فضاپیمای ووچر ۱ و ۲ را به فضا پرتاب کردند.

۲ مأموریت ووچر ۱ و ۲، تهیه و ارسال شناسنامه فیزیکی و شیمیایی سیاره‌های مشتری، زحل، اورانوس و نپتون بوده است.

+ توضیح چهار سیاره مشتری، زحل، اورانوس و نپتون جزء سیاره‌های گازی (بیرونی) سامانه خورشیدی هستند.

• برخی اطلاعات شناسنامه یک سیاره: ۱- نوع عنصرهای سازنده سیاره ۲- ترکیب‌های شیمیایی موجود در اتمسفر سیاره ۳- ترکیب درصد مواد موجود در اتمسفر سیاره

۳ آخرین تصویری که ووچر ۱، پیش از خروج از سامانه خورشیدی از زمین گرفت از فاصله ۷ میلیارد کیلومتری بوده است.

زمین و مشتری

۱ عناصرها در جهان طبیعت یا جهان پیرامونی به صورت ناهمگون توزیع شده‌اند؛ از این رو با بررسی نوع و مقدار عنصرهای سازنده برخی از سیاره‌های سامانه خورشیدی و مقایسه آن با عنصرهای سازنده خورشید و دیگر سیاره‌ها، می‌توان به درک بهتری از چگونگی تشکیل عناصرها دست یافت. **اگر موافقی، دو سیاره زمین و مشتری رو با هم مقایسه کنیم.**

۲ برخی تفاوت‌های ظاهری دو سیاره زمین و مشتری: ۱- سیاره مشتری نسبت به سیاره زمین در فاصله دورتری از خورشید قرار گرفته است.

۲- هرچه فاصله یک سیاره از خورشید بیشتر باشد، دمای سطحی آن پایین‌تر است.

۳- سیاره مشتری بزرگ‌ترین سیاره سامانه خورشیدی است؛ در حالی که سیاره زمین رتبه پنجم را از نظر اندازه در میان سیاره‌های سامانه خورشیدی دارد.

۳ در مورد عناصر سازنده سیاره زمین و مشتری، به چند نکته **فره‌ای** زیر توجه کنید:

۱- ترتیب فراوانی ۸ عنصر فراوان موجود در سیاره مشتری به صورت زیر است: $H > He > C > O > N > S > Ar > Ne$ ۲- در میان هشت عنصر فراوان مشتری عنصر فلزی و شبه‌فلزی یافت نمی‌شود و همه آن‌ها نافلز (H, He, C و ...) هستند. ۳- در سیاره‌های گازی، تراکم گازها بسیار زیاد است که این امر منجر به شکل‌گیری این سیاره‌ها شده است. ۴- فراوان‌ترین عنصر در سیاره مشتری هیدروژن (با حدود ۹۰ درصد فراوانی) است.	مشتری
۱- ترتیب فراوانی ۸ عنصر فراوان موجود در سیاره زمین به صورت زیر است: $Fe > O > Si > Mg > Ni > S > Ca > Al$ ۲- در میان هشت عنصر فراوان سیاره زمین، ۵ عنصر فلزی (Fe, Ni, Mg, Ca, Al) و یک عنصر شبه‌فلزی (Si) و ۲ عنصر نافلزی (O و S) وجود دارد. ۳- فراوان‌ترین عنصر در سیاره زمین آهن (با حدود ۴۰ درصد فراوانی) است. ۴- اکسیژن (O) فراوان‌ترین عنصر در پوسته زمین است؛ این درحالی است که فراوان‌ترین عنصر در کل کره زمین، آهن (Fe) می‌باشد.	زمین

۴ اختلاف درصد فراوانی دو عنصر فراوان‌تر در سیاره مشتری، بیشتر از این اختلاف در سیاره زمین است.

۵ مقایسه دو عنصر اکسیژن و گوگرد در دو سیاره زمین و مشتری به صورت زیر است:

- اکسیژن و گوگرد: ۱- دو عنصر اکسیژن (O_8) و گوگرد (S_{16}) جزء عناصر فراوان موجود در هر دو سیاره زمین و مشتری هستند. ۲- عنصر اکسیژن در سیاره مشتری از نظر فراوانی در رتبه (۴) و در سیاره زمین در رتبه (۲) قرار دارد. ۳- عنصر گوگرد در هر دو سیاره از نظر فراوانی در رتبه (۶) قرار دارد. ۴- درصد فراوانی اکسیژن و گوگرد در سیاره زمین بیشتر از سیاره مشتری است.

۶ سیاره مشتری بیشتر از جنس گاز و سیاره زمین بیشتر از جنس سنگ است. از این رو چگالی سیاره زمین از سیاره مشتری بیشتر می باشد.

تست

در مورد ۸ عنصر فراوان موجود در سیاره زمین و مشتری، کدام گزینه نادرست است؟

- (۱) آهن، اکسیژن و سیلیسیم سه عنصر فراوان سیاره زمین است.
- (۲) درصد فراوانی اکسیژن و گوگرد در سیاره مشتری کمتر از سیاره زمین است.
- (۳) در سیاره مشتری برخلاف سیاره زمین، عنصر فلزی وجود ندارد.
- (۴) مقایسه درصد فراوانی سه گاز نجیب هلیوم، نئون و آرگون در سیاره مشتری به صورت $Ar < Ne < He$ است.

پاسخ: مقایسه درصد فراوانی سه گاز نجیب هلیوم، نئون و آرگون در سیاره مشتری به صورت $Ne < Ar < He$ است.

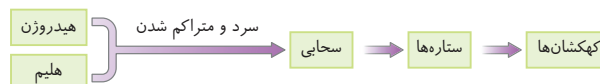
گزینه ۴

نحوه پیدایش عناصرها

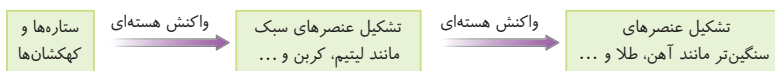
- ۱ دانشمندان با مقایسه نوع و میزان فراوانی عناصرها در سیارات مختلف و کلی شواهد دیگر، توانستند چگونگی پیدایش عناصرها را توضیح دهند. برخی دانشمندان (نه همشون!) بر این باورند که سرآغاز کیهان با انفجاری مهیب (مهبانگ) همراه بوده که طی آن انرژی عظیمی آزاد شده است.
- ۲ پس از پدید آمدن ذره‌های زیراتمی (مانند الکترون، پروتون و نوترون)، عناصرهای هیدروژن و هلیوم پا به عرصه جهان گذاشتند.

- ۳ با گذشت زمان و کاهش دما، گازهای هیدروژن و هلیوم تولید شده، متراکم شدند و مجموعه‌های گازی به نام **سحابی** ایجاد کردند. بعدها این سحابی‌ها سبب پیدایش ستاره‌ها و کهکشان‌ها شدند.

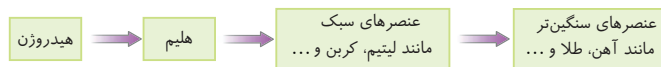

- ۴ درون ستاره‌ها همانند خورشید در فشارها و دماهای بسیار بالا، واکنش‌های هسته‌ای رخ می‌دهد و طی این واکنش‌ها عناصرهای سبک مانند لیتیم، کربن و ... ایجاد می‌شود؛ همچنین عناصرهای سنگین‌تر مانند آهن، طلا و ... نیز از واکنش هسته‌ای میان عناصرهای سبک، به وجود می‌آیند.

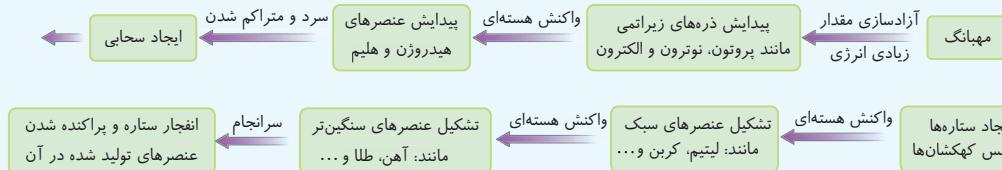
- ۵ ستاره‌ها متولد می‌شوند، رشد می‌کنند و زمانی می‌میرند، مرگ ستاره با یک انفجار بزرگ همراه است که سبب می‌شود عناصرهای تشکیل شده آن در فضا پراکنده شود. به همین دلیل باید ستارگان را کارخانه تولید عناصرها بدانیم.

۶ روند تشکیل عناصرها به صورت زیر می باشد:

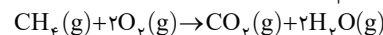
جمع بندی

نحوه پیدایش عناصرها در یک نگاه:

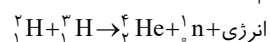
- ۷ خورشید نزدیک‌ترین ستاره به زمین است که دمای بسیار بالایی دارد. انرژی گرمایی و نور خیره کننده خورشید به دلیل تبدیل هیدروژن به هلیوم، در واکنش‌های هسته‌ای است. به طور کلی در شیمی دبیرستان، دو نوع واکنش را بررسی می‌کنیم:

- واکنش شیمیایی: در واکنش‌های شیمیایی، نه اتمی به وجود می‌آید و نه از بین می‌رود، بلکه پس از انجام واکنش، همان اتم‌ها به شیوه دیگری به یکدیگر متصل می‌شوند.

در واکنش‌های شیمیایی که در پدیده‌های طبیعی پیرامون ما و در زندگی روزانه رخ می‌دهند، مقدار انرژی مبادله شده بسیار کم است.

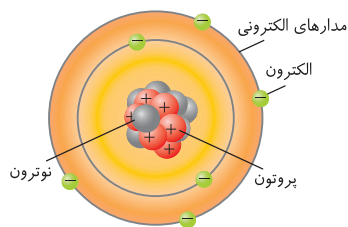
- واکنش هسته‌ای: در واکنش‌های هسته‌ای اتم‌های واکنش دهنده به اتم‌های دیگری تبدیل می‌شوند.

در واکنش‌های هسته‌ای انرژی بسیار زیادی آزاد می‌شود؛ به طوری که این میزان انرژی می‌تواند صدها میلیون تن فولاد را ذوب کند.

ذره‌های زیراتمی، عدد اتمی و عدد جرمی

۱ می‌دانید که به ذره‌هایی که در ساختار یک اتم وجود دارند، ذره‌های زیراتمی می‌گویند. الکترون، پروتون و نوترون ذره‌های زیراتمی هستند.

۲ پروتون‌ها و نوترون‌ها در هسته اتم و الکترون‌ها در لایه‌هایی در پیرامون هسته قرار دارند. شکل مقابل مربوط به اتم کربن است.

• تعریف عدد اتمی: تعداد پروتون‌های هسته هر اتم را عدد اتمی (Z) می‌گویند. برای نمونه، عدد اتمی عنصر بالا که در هسته خود ۶ پروتون دارد، برابر ۶ است. ($Z=6$)

۳ عدد اتمی همه اتم‌های یک عنصر یکسان است و به کمک عدد اتمی می‌توان به نوع عنصر پی برد. برای نمونه عنصری با عدد اتمی ۶، کربن نام دارد.

۴ اتم‌ها ذره‌هایی خنثی هستند؛ از این رو، شمار الکترون‌ها با شمار پروتون‌های هسته اتم (عدد اتمی) برابر است. به طور مثال، در اتم بالا، ۶ الکترون وجود دارد.

۵ در هسته همه اتم‌ها به جز ${}^1_1\text{H}$ ، تعداد نوترون‌ها برابر یا بیشتر از تعداد پروتون‌ها (عدد اتمی) است.

۶ در هسته اتم هیدروژن (${}^1_1\text{H}$)، تنها یک پروتون وجود دارد و خبری از نوترون نیست. ما گشتیم، نبودا... نگر که نیست!

• کاربردهای عدد اتمی: ۱- تعیین تعداد پروتون‌ها و الکترون‌های موجود در اتم یک عنصر ۲- تعیین نوع عنصر ۳- تعیین موقعیت عنصر در جدول دوره‌ای

اشتباه نکنید! دو یا چند گونه که تعداد الکترون‌های برابری دارند، لزوماً متعلق به یک عنصر نیستند. برای نمونه گونه‌های F^- ، Ne و Na^+ هر یک ۱۰ الکترون دارند. نگران نباشید، با یون‌ها در صفحات بعد آشنا خواهید شد.

• تعریف عدد جرمی: به مجموع تعداد پروتون‌ها و نوترون‌های هسته یک اتم، عدد جرمی (A) می‌گویند.

تعداد نوترون‌ها + تعداد پروتون‌ها = عدد جرمی (A)

* توجه: میان عدد اتمی (Z) و عدد جرمی (A) رابطه مقابل برقرار است: (n برابر تعداد نوترون‌ها است). $A = Z + n$

• کاربردهای عدد جرمی یک اتم: ۱- مجموع تعداد پروتون‌ها و نوترون‌های هسته اتم ۲- مجموع تعداد الکترون‌ها و نوترون‌های اتم ۳- تعیین تعداد نوترون‌ها (به کمک عدد اتمی) ۴- پیش‌بینی پرتوزا بودن یا نبودن هسته اتم (به کمک عدد اتمی) ۵- تعیین تقریبی جرم نسبی اتم

فیب حالا عناصرها و یون‌ها را چه پوری باید نمایش بدهیم که با هم قاطی نشن؟!

نماد شیمیایی عناصرها و یون‌ها

۱ شیمی‌دان‌ها هر عنصر را با نماد ویژه‌ای نشان می‌دهند. در این نمادها عددی سمت چپ از بالا به پایین به ترتیب عدد جرمی (A) و عدد اتمی (Z) هستند. (دقت کنید که E حرف اول واژه Element به معنی عناصرها)

نماد شیمیایی ${}^A_Z\text{E}$ ← عدد جرمی A
نماد شیمیایی ${}^A_Z\text{E}$ ← عدد اتمی Z

۲ در جدول دوره‌ای عناصرها، هر عنصر با نماد یک یا دو حرفی نمایش داده می‌شود. دقت کنید که در هر نماد، حرف اول نام لاتین به صورت بزرگ نوشته می‌شود.

نماد شیمیایی عناصرها — اگر تک‌حرفی باشد ← حرف بزرگ مثال H , O , K و ...
— اگر دو حرفی باشد ← حرف اول بزرگ و حرف دوم کوچک مثال Li , Al و ...

تست

در مورد اتمی با نماد شیمیایی ${}^A_Z\text{X}$ ، کدام عبارت درست است؟

۱) همان عدد اتمی است که نشان‌دهنده مجموع شمار پروتون‌ها و نوترون‌های اتم است.

۲) A عدد اتمی نام دارد و برابر با مجموع شمار ذره‌های زیراتمی است.

۳) تفاوت تعداد نوترون‌ها و پروتون‌های هسته اتم برابر $A - Z$ است.

۴) عدد جرمی همه اتم‌های یک عنصر یکسان است.

پاسخ: تعداد پروتون‌های هسته اتم را عدد اتمی (Z) و مجموع تعداد پروتون‌ها و نوترون‌های هسته اتم را عدد جرمی (A) می‌گویند.

${}^A_Z\text{X}$: تفاوت شمار نوترون‌ها و پروتون‌ها $= Z - A$ ، شمار پروتون‌ها $= Z$ ، شمار نوترون‌ها $= A - Z$

توجه داشته باشید که شمار پروتون‌های هسته (عدد اتمی) همه اتم‌های یک عنصر یکسان است.

گزینۀ ۳

۳ اتم‌ها در شرایط مناسب با گرفتن و یا از دست دادن الکترون به یون تبدیل می‌شوند. یون‌ها را بر اساس بار الکتریکی به دو دسته کاتیون و آنیون تقسیم می‌کنند:

• کاتیون: اتم‌ها با از دست دادن یک یا چند الکترون، به گونه‌هایی با بار مثبت تبدیل می‌شوند که به آن‌ها کاتیون گفته می‌شود. نماد شیمیایی کاتیون‌ها به صورت ${}^A_Z\text{E}^{n+}$ است. ($n+$ نشان‌دهنده بار الکتریکی کاتیون بوده و برابر تفاوت شمار الکترون‌ها و پروتون‌ها است).

مثال: نماد شیمیایی کاتیون سدیم به صورت ${}^{23}_{11}\text{Na}^+$ است. در این گونه، شمار الکترون‌ها یک عدد کمتر از شمار پروتون‌هاست.

• آنیون: اتم‌ها با دریافت یک یا چند الکترون، به گونه‌هایی با بار منفی تبدیل می‌شوند که به آن‌ها آنیون گفته می‌شود. نماد شیمیایی آنیون‌ها به صورت ${}^A_Z\text{E}^{n-}$ است.

($n-$ نشان‌دهنده بار الکتریکی آنیون بوده و برابر تفاوت شمار الکترون‌ها و پروتون‌ها است).

✓ **مثال** نماد شیمیایی آنیون کلرید به صورت ${}^{35}_{17}\text{Cl}^-$ است. در این گونه شمار الکترون‌ها یک عدد بیشتر از شمار پروتون‌هاست.

* **توجه** در یون‌ها برای محاسبه تعداد الکترون‌ها می‌توان از رابطه مقابل استفاده نمود:

بار یون - تعداد پروتون‌ها (Z) = تعداد الکترون‌ها

۴ **نیازی به گفتن نیست که** برای به دست آوردن تعداد ذره‌های زیراتمی در گونه‌های چنداتمی، تعداد ذره‌های زیراتمی هر یک از اتم‌ها را با هم جمع می‌کنیم. برای نمونه

تعداد ذره‌های زیراتمی در H_2O که دارای یک اتم ${}^8_8\text{O}$ (۸ پروتون، ۸ الکترون و ۸ نوترون) و ۲ اتم ${}^1_1\text{H}$ (۱ پروتون، ۱ الکترون و صفر نوترون) است، برابر است با:

$$\text{H}_2\text{O}: 8 = 2(0) + 8 = 10 \text{ تعداد نوترون‌ها}, 10 = 2(1) + 8 = 10 \text{ تعداد پروتون‌ها}, 10 = 2(1) + 8 = 10 \text{ تعداد الکترون‌ها}$$

* **توجه** در یون‌های چنداتمی، محاسبه تعداد پروتون‌ها و نوترون‌ها همانند گونه‌های چنداتمی خنثی است ولی برای محاسبه تعداد الکترون‌ها می‌توان از رابطه زیر استفاده کرد:

بار یون - مجموع تعداد پروتون‌های اتم‌ها = تعداد الکترون‌ها در یون‌های چنداتمی

تست

تعداد الکترون‌ها در یون PH_4^+ کدام است؟ (${}^1_1\text{H}$, ${}^{31}_{15}\text{P}$)

- ۱۸ (۱) ۱۹ (۲) ۲۰ (۳) ۲۱ (۴)

پاسخ PH_4^+ دارای یک اتم ${}^{31}_{15}\text{P}$ (۱۵ پروتون، ۱۵ الکترون و ۱۶ نوترون) و ۴ اتم ${}^1_1\text{H}$ (۱ پروتون، ۱ الکترون و صفر نوترون) است.

$$18 = (1) + (-1) = 19 - 1 \text{ بار یون} - \text{مجموع تعداد پروتون‌ها} = \text{تعداد الکترون‌ها در } \text{PH}_4^+ \quad 19 = 15 + 4(1) = 19 \text{ تعداد پروتون‌ها در } \text{PH}_4^+$$

گزینه ۱

مسائل ذره‌های زیراتمی

یکی از انواع سؤالاتی که از این بخش **مطرح همیشه**، مسائل مربوط به تعیین عدد اتمی، تعداد ذره‌های زیراتمی و ... است. با توجه به این نکته که در هسته یک اتم، تعداد نوترون‌ها برابر یا بیشتر از تعداد پروتون‌ها است ($n \geq Z$)، می‌توان این مسائل را حل نمود. **تست پایین رو ببین ...**

تست

عدد جرمی عنصر X برابر ۹۲ و تعداد نوترون‌ها $1/3$ برابر تعداد پروتون‌ها است. تعداد پروتون‌های این عنصر کدام است؟

- ۳۶ (۱) ۴۰ (۲) ۵۲ (۳) ۶۳ (۴)

$$X: Z + n = 92, \frac{n}{Z} = 1/3 \Rightarrow Z + (1/3 Z) = 92 \Rightarrow 4/3 Z = 92 \Rightarrow Z = 69$$

پاسخ

گزینه ۲

* **توجه** در مسائلی که تفاوت ذره‌های زیراتمی در یک گونه داده **میشود**، برای راحتی و سرعت در حل مسئله، متناسب با داده‌های مسئله **می‌توانید** از یکی از دو فرمول زیر استفاده کنید:

$$\text{الف) اگر تفاوت تعداد نوترون‌ها و پروتون‌ها داده شده بود:} \quad \text{تفاوت تعداد نوترون‌ها و پروتون‌ها} = \text{عدد جرمی (A)} - \text{عدد اتمی (Z)}$$

۲

$$\text{ب) اگر تفاوت تعداد نوترون‌ها و الکترون‌ها داده شده بود:} \quad \text{بار یون} + (\text{تفاوت تعداد نوترون‌ها و الکترون‌ها}) - \text{عدد جرمی (A)} = \text{عدد اتمی (Z)}$$

۲

در دو تا تست بعدی، در روش دوم، از این دو فرمول استفاده شده است.

تست

اگر در اتم ${}^{79}_{34}\text{A}$ اختلاف شمار نوترون‌ها و پروتون‌ها برابر ۱۱ باشد، این اتم دارای چند الکترون است؟

- ۴۵ (۱) ۳۹ (۲) ۳۴ (۳) ۲۸ (۴)

$$A \begin{cases} Z + n = 79 \\ n - Z = 11 \end{cases} \Rightarrow Z + (11 + Z) = 79 \Rightarrow 2Z + 11 = 79 \Rightarrow 2Z = 68 \Rightarrow Z = 34$$

پاسخ **روش اول:** ابتدا تعداد پروتون‌ها را محاسبه می‌کنیم:

$$Z = \frac{A - (\text{تفاوت تعداد نوترون‌ها و پروتون‌ها})}{2} = \frac{79 - (11)}{2} = 34$$

روش دوم (روش تستی):

در اتم‌ها تعداد الکترون‌ها با عدد اتمی (Z) برابر است.

گزینه ۳

در یون X^{2+} ، عدد جرمی برابر ۲۰۷ و اختلاف شمار نوترون‌ها و الکترون‌ها برابر ۴۵ است. عدد اتمی عنصر X کدام است؟

- ۷۶ (۱) ۷۸ (۲) ۸۰ (۳) ۸۲ (۴)

$$X^{2+} \begin{cases} Z + n = 207 \\ n - e = 45 \end{cases} \xrightarrow{e = Z - 2} \begin{cases} Z + n = 207 \\ n - Z = 43 \end{cases} \Rightarrow Z + (43 + Z) = 207 \Rightarrow 2Z + 43 = 207 \Rightarrow 2Z = 164 \Rightarrow Z = 82$$

پاسخ **روش اول:**

$$Z = \frac{A - (\text{تفاوت تعداد نوترون‌ها و الکترون‌ها})}{2} = \frac{207 - 45 + 2}{2} = 82$$

روش دوم (روش تستی):

گزینه ۴

ایزوتوپ (هم مکان)

همین اول کاری بریم سراغ به تعریف، عنصر چیست؟

۱ عنصر ماده‌ای است که از یک نوع اتم تشکیل شده باشد. برای نمونه منیزیم و هلیوم عنصر به شمار می‌روند: زیرا یک نمونه منیزیم حاوی اتم‌های منیزیم و یک نمونه هلیوم حاوی اتم‌های هلیوم است.

ویژگی	تعداد پروتون‌ها (عدد اتمی)	تعداد الکترون‌ها	تعداد نوترون‌ها	عدد جرمی (A)
${}^6_3\text{Li}$	۳	۳	۳	۶
${}^7_3\text{Li}$	۳	۳	۴	۷

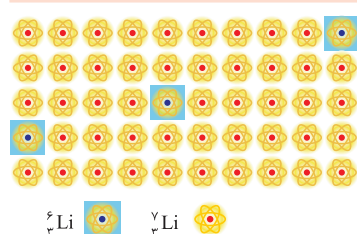
۲ **بالیه پروتیر** که اغلب در یک نمونه طبیعی از یک عنصر، اتم‌های سازنده جرم یکسانی ندارند. به اتم‌های یک عنصر که دارای عدد اتمی یکسان و عدد جرمی متفاوت هستند، ایزوتوپ گفته می‌شود. به عبارت دیگر، ایزوتوپ‌ها، اتم‌های یک عنصرند که فقط در شمار نوترون‌ها با یکدیگر تفاوت دارند.

✓ **مثال** لیتیم در طبیعت دارای دو ایزوتوپ ${}^6_3\text{Li}$ و ${}^7_3\text{Li}$ است:

۳ درصد فراوانی هر ایزوتوپ در طبیعت نشان‌دهنده پایداری آن ایزوتوپ است؛ به طوری که هر چه ایزوتوپ پایدارتر باشد، درصد فراوانی آن در نمونه طبیعی بیشتر است.

$$\text{درصد فراوانی ایزوتوپ A} = \frac{\text{تعداد ایزوتوپ‌های A}}{\text{تعداد کل ایزوتوپ‌ها}} \times 100$$

* **توجه** درصد فراوانی هر یک از ایزوتوپ‌ها را می‌توان به صورت مقابل محاسبه کرد:

۴ لیتیم در طبیعت دارای دو ایزوتوپ ${}^6_3\text{Li}$ و ${}^7_3\text{Li}$ است که شمار تقریبی ایزوتوپ‌های لیتیم به صورت زیر می‌باشد. به نمونه مناسبه درصد فراوانی هر ایزوتوپ توجه کنید:

$$\text{درصد فراوانی } {}^6_3\text{Li} = \frac{47}{100} \times 100 = 47\%, \quad \text{درصد فراوانی } {}^7_3\text{Li} = \frac{53}{100} \times 100 = 53\%$$

۵ در نمونه‌های طبیعی از عنصر لیتیم، درصد فراوانی ${}^7_3\text{Li}$ بیشتر از ${}^6_3\text{Li}$ می‌باشد؛ پس ایزوتوپ ${}^7_3\text{Li}$ پایدارتر از ${}^6_3\text{Li}$ است.

۶ در یک نمونه طبیعی از عنصر منیزیم، سه ایزوتوپ وجود دارد:

ویژگی	تعداد پروتون‌ها (عدد اتمی)	تعداد الکترون‌ها	تعداد نوترون‌ها	عدد جرمی (A)	درصد فراوانی در طبیعت
${}^{24}_{12}\text{Mg}$	۱۲	۱۲	۱۲	۲۴	۷۸/۷۰٪
${}^{25}_{12}\text{Mg}$	۱۲	۱۲	۱۳	۲۵	۱۰/۱۳٪
${}^{26}_{12}\text{Mg}$	۱۲	۱۲	۱۴	۲۶	۱۱/۱۷٪

۷ مقایسه درصد فراوانی و پایداری ایزوتوپ‌ها در نمونه طبیعی منیزیم به صورت زیر است.

${}^{24}\text{Mg} > {}^{25}\text{Mg} > {}^{26}\text{Mg}$: مقایسه درصد فراوانی و پایداری خواص شیمیایی اتم‌های هر عنصر به عدد اتمی (Z) آن وابسته است؛ به همین دلیل که ایزوتوپ‌ها همگی خواص شیمیایی یکسانی دارند و در جدول دوره‌ای عناصر تنها یک مکان (یک خانه) را اشغال می‌کنند. به همین دلیل به آن‌ها هم مکان می‌گویند.

۹ ایزوتوپ‌های یک عنصر در خواص فیزیکی وابسته به جرم مانند چگالی، دمای ذوب و جوش با یکدیگر تفاوت دارند.

۱۰ اغلب (نه همه!) هسته‌هایی که نسبت شمار نوترون‌ها به پروتون‌های آن‌ها برابر یا بیشتر از ۱/۵ باشد، ناپایدارند و با گذشت زمان واپاشیده می‌شوند.

اشتباه نکنید در هسته همه اتم‌های پرتوزا نسبت شمار نوترون‌ها به پروتون‌ها برابر یا بزرگ‌تر از ۱/۵ نیست. برای نمونه ${}^{14}_6\text{C}$ ، ${}^{56}_{26}\text{Fe}$ و ${}^{99}_{43}\text{Tc}$ همگی ایزوتوپ‌های پرتوزا و ناپایداری هستند که $\frac{n}{p}$ آن‌ها کمتر از ۱/۵ است. همچنین، ایزوتوپ‌هایی هستند که $\frac{n}{p}$ آن‌ها برابر یا بزرگ‌تر از ۱/۵ است ولی پایدارند. برای نمونه ${}^{195}_{78}\text{Pt}$ دارای $\frac{n}{p}$ برابر با ۱/۵ است ولی این ایزوتوپ پایدار می‌باشد.

۱۱ نیم عمر هر ایزوتوپ نشان می‌دهد که آن ایزوتوپ تا چه اندازه پایدار است. نیم عمر، مدت زمانی است که طول می‌کشد تا نیمی از هسته‌های پرتوزا واپاشی شوند. **توجه** هر چه نیم عمر یک ایزوتوپ کوتاه‌تر باشد، زمان ماندگاری آن کمتر بوده و در نتیجه ناپایدارتر است.

جمع بندی

• با بررسی یکی از دو ویژگی ایزوتوپ‌های یک عنصر می‌توان پایداری ایزوتوپ‌ها را با یکدیگر مقایسه نمود:

دو ویژگی برای مقایسه پایداری — درصد فراوانی در طبیعت ← هر چه درصد فراوانی ایزوتوپ بیشتر، ایزوتوپ پایدارتر. — نیم عمر رادیو ایزوتوپ ← هر چه نیم عمر رادیو ایزوتوپ طولانی‌تر، ایزوتوپ پایدارتر.

• شباهت‌ها و تفاوت‌های ایزوتوپ‌های یک عنصر:

تفاوت ایزوتوپ‌ها	شباهت ایزوتوپ‌ها
۱- عدد جرمی (A)	۱- عدد اتمی (Z)
۲- تعداد پروتون‌ها	۲- تعداد پروتون‌ها
۳- جرم نسبی	۳- تعداد الکترون‌ها
۴- نیم عمر (برای ایزوتوپ‌های پرتوزا)	۴- آرایش الکترونی
۵- پایداری نسبی	۵- خواص شیمیایی
۶- برخی خواص فیزیکی وابسته به جرم	۶- موقعیت در جدول دوره‌ای
۷- خواص فیزیکی ترکیب‌های حاصل از آن‌ها	۷- خواص شیمیایی ترکیب‌های حاصل از آن‌ها
۸- درصد فراوانی	

تست

چه تعداد از عبارت‌های زیر نادرست است؟

- گونه‌هایی که تعداد نوترون متفاوتی دارند، ایزوتوپ یکدیگر هستند.
- لیتیم در طبیعت دارای دو ایزوتوپ پایدار بوده و درصد فراوانی ایزوتوپ سنگین‌تر بیشتر است.
- همه هسته‌هایی که نسبت شمار نوترون‌ها به پروتون‌های آن‌ها کوچک‌تر از ۱/۵ باشد، پایدار هستند.
- ایزوتوپ‌ها در خواص فیزیکی وابسته به جرم مانند چگالی، نقطه ذوب و جوش با یکدیگر تفاوت دارند.

۴ (۴)

۳ (۳)

۲ (۲)

۱ (۱)

پاسخ عبارت‌های اول و سوم نادرست هستند. بررسی عبارت‌ها: **عبارت اول**: گونه‌هایی که عدد اتمی یکسان دارند ولی عدد جرمی یا تعداد نوترون متفاوت دارند، ایزوتوپ یکدیگر هستند. **عبارت دوم**: لیتیم در طبیعت دارای دو ایزوتوپ پایدار (${}^6\text{Li}$ و ${}^7\text{Li}$) بوده و درصد فراوانی ایزوتوپ سنگین‌تر (${}^7\text{Li}$) از ایزوتوپ سبک‌تر (${}^6\text{Li}$) بیشتر است. **عبارت سوم**: به عنوان مثال نقص، عنصر تکنسیم (${}^{99}\text{Tc}$) یک رادیوایزوتوپ (ایزوتوپ پرتوزا) است ولی نسبت $\frac{n}{p}$ آن کوچک‌تر از ۱/۵ است.

عبارت چهارم: ایزوتوپ‌های یک عنصر از نظر خواص فیزیکی وابسته به جرم مانند چگالی، نقطه ذوب و جوش با یکدیگر تفاوت دارند. خواص شیمیایی ایزوتوپ‌های یک عنصر کاملاً مشابه است.

${}^{99}_{43}\text{Tc}$ $\left\{ \begin{array}{l} n=99-43=56 \\ p=43 \end{array} \right. \Rightarrow \frac{n}{p} = \frac{56}{43} \approx 1.3 < 1.5$

گزینه ۲

مسائل نیم‌عمر

در مسائل مربوط به نیم‌عمر، به‌طور مثال به شما نیم‌عمر یک ایزوتوپ پرتوزا داده و از شما خواسته می‌شود که محاسبه کنید طی یک مدت زمان معین، چه مقدار از هسته‌های ایزوتوپ پرتوزا واپاشیده می‌شود و یا چه مقدار از آن باقی می‌ماند و از این دست سؤالات که مورد بررسی قرار می‌گیرد. **برای حل مسائل نیم‌عمر می‌توانید از رابطه مقابل استفاده کنید.**

$$(n) \text{ تعداد نیم‌عمرها} = \frac{\Delta t}{T}, m = m_0 \left(\frac{1}{2}\right)^n$$

Δt : زمان کل فرایند، T : زمان نیم‌عمر رادیوایزوتوپ، m : جرم ماده پرتوزای باقی‌مانده، m_0 : جرم اولیه ماده پرتوزا. n : تعداد نیم‌عمرها

تست

نیم‌عمر ایزوتوپ تکنسیم برابر ۶ ساعت است. اگر پس از گذشت یک شبانه‌روز، ۴۵ گرم از هسته‌های ایزوتوپ تکنسیم واپاشیده شده باشد. مقدار اولیه تکنسیم چند گرم بوده است؟

۴۳ (۴)

۴۸ (۳)

۵۶ (۲)

۱۱۲ (۱)

پاسخ ابتدا تعداد نیم‌عمرها (n) را محاسبه می‌کنیم: $n = \frac{\Delta t}{T} = \frac{24 \text{ ساعت}}{6 \text{ ساعت}} = 4$. **روش اول**: جرم تکنسیم باقی‌مانده را m گرم در نظر می‌گیریم.

$$m = m_0 \left(\frac{1}{2}\right)^n \Rightarrow m = (45 + m) \left(\frac{1}{2}\right)^4 \Rightarrow m = 3 \text{ g}$$

$$\text{مقدار اولیه تکنسیم} = 45 + 3 = 48 \text{ g}$$

$$(m_0) \text{ g} \xrightarrow{\text{نیم‌عمر ۱}} \left(\frac{m_0}{2}\right) \text{ g} \xrightarrow{\text{نیم‌عمر ۲}} \left(\frac{m_0}{4}\right) \text{ g} \xrightarrow{\text{نیم‌عمر ۳}} \left(\frac{m_0}{8}\right) \text{ g} \xrightarrow{\text{نیم‌عمر ۴}} \left(\frac{m_0}{16}\right) \text{ g} \quad m_0 - \frac{m_0}{16} = 45 \Rightarrow m_0 = 48 \text{ g}$$

روش دوم:

گزینه ۳

جرم یک ماده پرتوزا در هر ۴۰ دقیقه نصف می‌شود. اگر جرم اولیه یک نمونه از این ماده پرتوزا برابر ۲۰ گرم باشد، پس از گذشت ۲ ساعت، نسبت جرم ایزوتوپ‌های واپاشیده‌شده به جرم ایزوتوپ‌های باقی‌مانده کدام است؟

 $\frac{1}{7}$ (۴) $\frac{1}{3}$ (۳)

۷ (۲)

۳ (۱)

پاسخ ابتدا تعداد نیم‌عمرها را محاسبه می‌کنیم:

$$m = m_0 \left(\frac{1}{2}\right)^n \Rightarrow m = 20 \left(\frac{1}{2}\right)^3 \Rightarrow m = 2.5 \text{ g}$$

سپس جرم ایزوتوپ‌های باقی‌مانده (واپاشیده‌نشده) را محاسبه می‌کنیم:

$$\frac{\text{جرم ایزوتوپ‌های واپاشیده شده}}{\text{جرم ایزوتوپ‌های باقی‌مانده}} = \frac{20 - 2.5}{2.5} = 7$$

اکنون نسبت جرم ایزوتوپ‌های واپاشیده‌شده به ایزوتوپ‌های باقی‌مانده را به دست می‌آوریم:

گزینه ۲

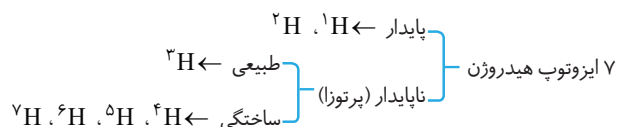
ایزوتوپ‌های هیدروژن

می‌دونستی هیدروژن هفت ایزوتوپ داره؟

نماد ایزوتوپ ویژگی ایزوتوپ	^1H	^2H	^3H	^4H	^5H	^6H	^7H
نیم عمر	پایدار	پایدار	۱۲/۳۲ سال	$1.4 \times 10^{-22}\text{s}$	$9.1 \times 10^{-22}\text{s}$	$2.9 \times 10^{-22}\text{s}$	$2.3 \times 10^{-23}\text{s}$
درصد فراوانی در طبیعت	۹۹/۹۸۸۵	۰/۰۱۱۴	ناچیز	۰ (ساختگی)	۰ (ساختگی)	۰ (ساختگی)	۰ (ساختگی)

با توجه به جدول بالا، می‌توان به نکات زیر پی برد:

الف ایزوتوپ‌های ^1H و ^2H پایدارند و نیم عمر ندارند.**ب** به ایزوتوپ‌های پرتوزا و ناپایدار، رادیوایزوتوپ می‌گویند. همانطور که قبلاً گفته شد، هرچه نیم عمر یک رادیوایزوتوپ طولانی‌تر باشد، هسته آن پایدارتر است.مقایسه پایداری و نیم عمر رادیوایزوتوپ‌های هیدروژن به صورت مقابل است: $^3\text{H} > ^5\text{H} > ^6\text{H} > ^4\text{H} > ^7\text{H}$: مقایسه نیم عمر و پایداری رادیوایزوتوپ‌ها**ت** در میان ۷ ایزوتوپ هیدروژن، ۲ ایزوتوپ پایدار و ۵ ایزوتوپ ناپایدار (رادیوایزوتوپ) وجود دارد که از ۵ ایزوتوپ ناپایدار، ۴ عدد ساختگی و ۱ عدد در نمونه‌های طبیعی یافت می‌شود.*** توجه** ایزوتوپ‌های $^4\text{H}, ^5\text{H}, ^6\text{H}$ و ^7H همگی ساختگی هستند و درصد فراوانی آن‌ها در طبیعت برابر صفر است.**ث** مقایسه درصد فراوانی و پایداری ۳ ایزوتوپ طبیعی هیدروژن ($^1\text{H}, ^2\text{H}, ^3\text{H}$) به صورت زیر است:مقایسه درصد فراوانی: $^1\text{H} (\approx 99.99\%) > ^2\text{H} (\approx 0.01\%) > ^3\text{H}$ (ناچیز)مقایسه پایداری: $^1\text{H} > ^2\text{H} > ^3\text{H}$ **ج** تنها ایزوتوپ پرتوزا و طبیعی هیدروژن، ^3H است.*** توجه** با توجه به نیم عمر و درصد فراوانی ایزوتوپ‌های هیدروژن، می‌توان پایداری هسته ایزوتوپ‌های هیدروژن را به صورت زیر با یکدیگر مقایسه نمود:مقایسه پایداری: $^1\text{H} > ^2\text{H} > ^3\text{H} > ^5\text{H} > ^6\text{H} > ^4\text{H} > ^7\text{H}$

جمع بندی

همه نکات ایزوتوپ‌های هیدروژن در یک نگاه!

- ۳ ایزوتوپ طبیعی: $^1\text{H}, ^2\text{H}$ و ^3H
- ۵ رادیوایزوتوپ: $^4\text{H}, ^5\text{H}, ^6\text{H}$ و ^7H
- ۱ رادیوایزوتوپ طبیعی: ^3H
- مقایسه پایداری ایزوتوپ‌ها: $^1\text{H} > ^2\text{H} > ^3\text{H} > ^5\text{H} > ^6\text{H} > ^4\text{H} > ^7\text{H}$
- مقایسه فراوانی ایزوتوپ‌های طبیعی: $^1\text{H} > ^2\text{H} > ^3\text{H}$
- ۴ ایزوتوپ ساختگی: $^4\text{H}, ^5\text{H}, ^6\text{H}$ و ^7H
- مقایسه نیم عمر رادیوایزوتوپ‌ها: $^3\text{H} > ^5\text{H} > ^6\text{H} > ^4\text{H} > ^7\text{H}$

تست

کدام گزینه در مورد ایزوتوپ‌های هیدروژن درست است؟

- هیدروژن دارای ۷ ایزوتوپ طبیعی است.
- شمار رادیوایزوتوپ‌های هیدروژن با شمار ایزوتوپ‌های ساختگی آن برابر است.
- تفاوت شمار نوترون‌ها و پروتون‌ها در رادیوایزوتوپ طبیعی هیدروژن برابر ۱ است.
- نیم عمر ^4H از نیم عمر ^3H کمتر و از نیم عمر ^5H بیشتر است.

پاسخ رادیوایزوتوپ طبیعی هیدروژن همان ^3H است. در این ایزوتوپ یک پروتون و دو نوترون وجود دارد؛ پس تفاوت نوترون‌ها و پروتون‌های آن برابر ۱ است. بررسیسایر گزینه‌ها: **گزینه (۱):** هیدروژن دارای ۷ ایزوتوپ طبیعی و ساختگی است. **گزینه (۲):** هیدروژن دارای ۵ رادیوایزوتوپ $^4\text{H}, ^5\text{H}, ^6\text{H}$ و ^7H و دارای ۴ ایزوتوپساختگی $^4\text{H}, ^5\text{H}, ^6\text{H}$ و ^7H است. **گزینه (۴):** مقایسه نیم عمر رادیوایزوتوپ‌های هیدروژن به صورت $^3\text{H} > ^5\text{H} > ^6\text{H} > ^4\text{H} > ^7\text{H}$ است.

گزینه ۳

کاربرد رادیوایزوتوپ‌ها

از ۱۱۸ عنصر شناخته شده، تنها ۹۲ عنصر (حدود ۷۸٪) در طبیعت یافت می‌شود و ۲۶ عنصر (حدود ۲۲٪) دیگر ساختگی هستند.

چرا که موافقی بریم کاربرد پندتا رادیوایزوتوپ رو با هم بررسی کنیم؟

تکنسیم

۱ تکنسیم (^{99}Tc) نخستین عنصری بود که در واکنشگاه (راکتور) هسته‌ای ساخته شد.

- ۲ نماد شیمیایی این عنصر به صورت $^{99}_{43}\text{Tc}$ می‌باشد و این عنصر در دوره پنجم و گروه هفتم جدول دوره‌ای قرار دارد.
- ۳ این رادیویزوتوپ در تصویربرداری پزشکی کاربرد ویژه‌ای دارد. از تکنسیم (^{99}Tc) برای تصویربرداری غده تیروئید استفاده می‌شود. *حالا پرا از تکنسیم؟*
- + توضیح زیرایون پدید (I^-) با یونی که حاوی ^{99}Tc است، اندازه تقریباً یکسانی دارد و غده تیروئید هنگام جذب پدید، این یون را نیز جذب می‌کند و به این ترتیب با افزایش مقدار این یون در غده تیروئید، امکان تصویربرداری فراهم می‌شود.
- ۴ تیروئید غده‌ای پروانه‌ای شکل است که در قسمت جلوی گلو قرار گرفته است.
- ۵ همه ^{99}Tc موجود در جهان به‌طور مصنوعی و با استفاده از واکنش‌های هسته‌ای ساخته می‌شود.
- ۶ نیم‌عمر ^{99}Tc کوتاه است و نمی‌توان مقادیر زیادی از این عنصر را تهیه و برای مدت طولانی نگهداری کرد. از این رو بسته به نیاز، آن را با یک مولد هسته‌ای تولید و سپس مصرف می‌کنند.
- * توجه اگر چه در تکنسیم (^{99}Tc) نسبت شمار نوترون‌ها به پروتون‌ها کوچک‌تر از $1/5$ است ولی این اتم پرتوزا بوده و با گذشت زمان واپاشیده می‌شود.
- اشتباه نکنید ✗ هر ۱۱۸ عنصر شناخته‌شده را می‌توان در واکنشگاه‌های هسته‌ای تولید کرد ولی تهیه بسیاری از آن‌ها به علت هزینه بالا و یا وجود مقادیر زیاد آن‌ها در منابع طبیعی از نظر اقتصادی به‌صرفه نیست. برای نمونه با پیشرفت علم شیمی و فیزیک کیمیاگری (تبدیل عنصرهای دیگر به طلا) امکان‌پذیر شده است اما هزینه تولید طلا به این روش به اندازه‌ای زیاد است که صرفه اقتصادی ندارد.

اورانیم

- ۱ اورانیم شناخته‌شده‌ترین فلز پرتوزا است و به‌طور عمده از رادیویزوتوپ‌های ^{235}U و ^{238}U تشکیل شده است.
- ۲ از اورانیم - ۲۳۵ (^{235}U)، اغلب به‌عنوان سوخت در راکتورهای اتمی استفاده می‌شود.
- ۳ درصد فراوانی ایزوتوپ ^{235}U در مخلوط طبیعی آن کمتر از $7/0$ درصد است. از این رو پیش از استفاده از آن لازم است فراوانی آن را به کمک فرایند غنی‌سازی ایزوتوپی افزایش داد.
- تعریف غنی‌سازی ایزوتوپی: یکی از مراحل مهم چرخه تولید سوخت هسته‌ای است که طی آن مقدار یا فراوانی یک ایزوتوپ را در مخلوطی از ایزوتوپ‌های آن عنصر افزایش می‌دهد.
- + توضیح همان‌طور که به یاد دارید، ایزوتوپ‌های یک عنصر خواص شیمیایی یکسان و خواص فیزیکی وابسته به جرم متفاوتی دارند؛ از این رو در فرایند غنی‌سازی ایزوتوپی، ایزوتوپ‌ها را براساس خواص وابسته به جرمشان از یکدیگر جدا می‌کنند.
- * توجه رادیویزوتوپ‌های تکنسیم و فسفر، برخی از رادیویزوتوپ‌های تولید شده در ایران هستند.

گلوکز

- ۱ گلوکز یکی از قندهای مورد نیاز برای سوخت‌وساز سلول‌های بدن است و فرمول شیمیایی آن به‌صورت $\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6$ می‌باشد.
- ۲ با قرار دادن یک اتم پرتوزا در مولکول گلوکز، گلوکز نشان‌دار به‌دست می‌آید. (به گلوکز حاوی اتم پرتوزا، گلوکز نشان‌دار می‌گویند).
- ۳ به کمک گلوکز نشان‌دار می‌توان توده‌های سرطانی را شناسایی نمود. توده‌های سرطانی، یاخته‌هایی هستند که رشد غیرعادی و سریع‌تری دارند.
- ۴ مراحل تشخیص توده‌های سرطانی به کمک گلوکز نشان‌دار:
- مرحله اول: تزریق گلوکز نشان‌دار به بدن
 - مرحله دوم: ورود گلوکز نشان‌دار به همراه گلوکز معمولی به اندام‌های بدن
 - مرحله سوم: تجمع گلوکز معمولی و نشان‌دار در توده‌های سرطانی
- + توضیح چون توده‌های سرطانی رشد سریع‌تری دارند و به گلوکز بیشتری نیاز دارند.
- مرحله چهارم: پرتوزایی گلوکزهای نشان‌دار و تشخیص به کمک آشکارساز.
- * توجه اگر از اندامی در فرد مشکوک به سرطان نسبت به همان اندام در فرد سالم، پرتوهای بیشتری به آشکارساز برسد، آن اندام رشد غیرعادی و سریع‌تری دارد و به احتمال زیاد حاوی توده‌های سرطانی است.
- ۵ پسماندهای راکتورهای اتمی خاصیت پرتوزایی دارند و خطرناک هستند؛ از این رو دفع آن‌ها یکی از چالش‌های صنایع هسته‌ای به شمار می‌رود.

تست

توضیحات ارائه شده در کدام گزینه درست است؟

- (۱) منیزیم: در ایزوتوپ‌های طبیعی آن، با افزایش عدد جرمی، درصد فراوانی افزایش می‌یابد.
- (۲) تکنسیم: یون آن اندازه تقریباً یکسانی با یون پدید دارد و غده تیروئید هنگام جذب یون پدید، این یون را نیز جذب می‌کند.
- (۳) گلوکز نشان‌دار: به گلوکز حاوی اتم پرتوزا می‌گویند که از آن برای تشخیص توده‌های سرطانی استفاده می‌شود.
- (۴) اورانیم: شناخته‌شده‌ترین فلز پرتوزاست که از ایزوتوپ سنگین‌تر آن، اغلب به‌عنوان سوخت در راکتورهای اتمی استفاده می‌شود.
- باسخ بررسی عبارت‌های نادرست: گزینه (۱): مقایسه درصد فراوانی ایزوتوپ‌های منیزیم به صورت $^{24}\text{Mg} < ^{25}\text{Mg} < ^{26}\text{Mg}$ است. گزینه (۲): اندازه یون‌های حاوی تکنسیم اندازه تقریباً یکسانی با یون پدید (I^-) دارد. گزینه (۴): از ایزوتوپ سبک‌تر اورانیم (^{235}U)، اغلب به‌عنوان سوخت در راکتورهای اتمی استفاده می‌شود.

فصل اول

تست بخش ۱

❗ سلام به همه رفتر فائزهای عزیز و آقا پسرهای گل. شروع این فصل با مطالب کاملاً مفهقیه پیشنهاد می‌کنم اول یک بار درستم این بخش رو با دقت مطالعه کنی و بعد به سراغ حل تست‌های این بخش بیای.

شناخت کیهان و نحوه پیدایش عنصرها (صفحه ۴ تا ۴ کتاب درسی)

۱ کدام گزینه به درستی بیان شده است؟

- (۱) ستارگان از فرایندهای ایجاد اتم‌ها و عنصرها در جهان هستی، هیچ گونه اطلاعاتی را در اختیار ما قرار نمی‌دهند.
- (۲) انسان همواره با پرسش‌هایی همچون «پدیده‌های طبیعی چرا و چگونه رخ می‌دهند؟»، روبه‌رو بوده است؛ اما تلاشی برای یافتن پاسخ‌های قانع کننده صورت نگرفته است.
- (۳) علوم تجربی تلاش گسترده‌ای را برای یافتن پاسخ پرسش «جهان کنونی چگونه شکل گرفته است؟» برخلاف «پدیده‌های طبیعی چرا و چگونه رخ می‌دهند؟» انجام داده است.
- (۴) پاسخ به این پرسش بنیادی و بزرگ که «هستی چگونه پدید آمده است؟» در قلمرو علوم تجربی نمی‌گنجد و پاسخ آن با مراجعه به آموزه‌های الهی به دست می‌آید.

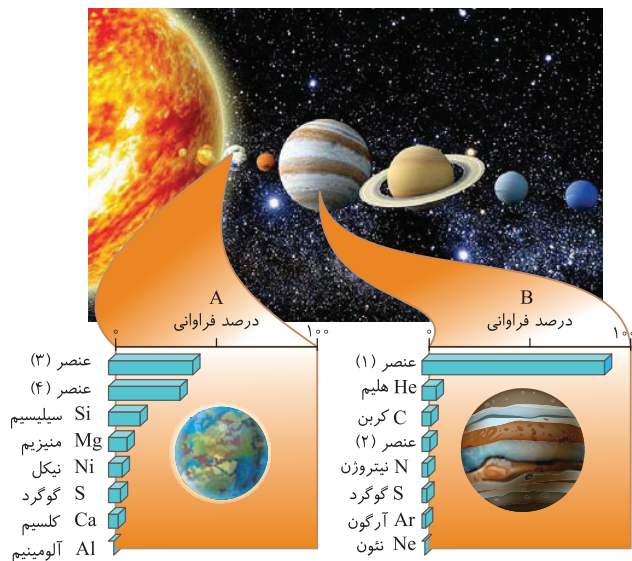
۲ کدام موارد از مطالب زیر درست‌اند؟

- (الف) پاسخ پرسش «پدیده‌های طبیعی چرا و چگونه رخ می‌دهند؟» را به کمک قلمروی علم تجربی می‌توان یافت.
- (ب) سفر تاریخی و طولانی دو فضاییمای وویجر (۱) و (۲) برای شناخت بیشتر خورشید انجام شده است.
- (پ) مشتری بزرگ‌ترین سیاره سامانه خورشیدی است و این سیاره نسبت به زمین فاصله بیشتری از خورشید دارد.
- (ت) فضاییماهای وویجر (۱) و (۲) اطلاعاتی مانند نوع عنصرهای سازنده، ترکیب‌های شیمیایی موجود در اتمسفر و ترکیب درصد این مواد در چهار سیاره از سامانه خورشیدی را تهیه کردند.
- (ث) در میان هشت عنصر فراوان سیاره‌های مشتری و زمین، عنصر گوگرد در رتبه یکسانی به لحاظ فراوانی قرار دارد.
- (۱) (الف)، (پ)، (ت) و (ث)
- (۲) (الف)، (ب) و (ت)
- (۳) (الف)، (پ) و (ت)
- (۴) (ب)، (پ) و (ث)

۳ با توجه به شکل و نمودارهای داده شده که مربوط به عنصرهای سازنده دو سیاره مشتری و زمین است، چه تعداد از موارد زیر، درست است؟

- (الف) A، سیاره زمین و B، سیاره مشتری است.
- (ب) تهیه و ارسال شناسنامه فیزیکی و شیمیایی سیاره B از جمله مأموریت‌های فضاییماهای وویجر (۱) و (۲) بوده است.
- (پ) عنصر (۱) و عنصر (۳) به ترتیب آهن و هیدروژن هستند.
- (ت) هر دوی این سیاره‌ها در سامانه خورشیدی قرار گرفته‌اند که در آن برخی سیاره‌ها مثل B بیشتر از جنس گاز و برخی دیگر مثل A بیشتر از جنس سنگ هستند.
- (ث) عنصر (۲)، فسفر و عنصر (۴)، اکسیژن است.

- ۱ (۱)
- ۲ (۲)
- ۳ (۳)
- ۴ (۴)

خود را بیازمایید کتاب درسی

۴ چه تعداد از عبارت‌های زیر در رابطه با مقایسه سیاره‌های زمین و مشتری نادرست است؟

- (الف) فراوان‌ترین عنصرهای سیاره‌های زمین و مشتری به ترتیب هیدروژن و آهن هستند.
- (ب) در میان هشت عنصر فراوان در دو سیاره، سه عنصر اکسیژن، گوگرد و هیدروژن مشترک هستند.
- (پ) در میان هشت عنصر فراوان سیاره مشتری برخلاف سیاره زمین تمام عنصرها نافلز هستند.
- (ت) سیاره مشتری همانند سیاره زمین بیشتر از جنس سنگ است.

- ۱ (۱)
- ۲ (۲)
- ۳ (۳)
- ۴ (۴)

۵ کدام مورد درباره سیاره‌های زمین و مشتری، نادرست است؟

- (۱) درصد فراوانی گوگرد، در زمین و مشتری یکسان است.
- (۲) از عنصرهای مشترک دو سیاره می‌توان گوگرد و اکسیژن را نام برد.
- (۳) سومین عنصر فراوان در زمین و مشتری، به ترتیب از نوع شبه‌فلز و نافلزند.
- (۴) درصد فراوانی آهن در زمین کمتر از ۵۰ درصد و درصد فراوانی هیدروژن در مشتری بیش از ۵۰ درصد است.

ریاضی ۱۴۰۴ (نوبت اول)

❗ که این تست رو درست حل کردی، میشه گفت مقایسه عناصر فراوان دو سیاره زمین و مشتری رو فوب یاد گرفتی! پس دقت کن! 😊

۶

کدام گزینه ترتیب درستی یا نادرستی عبارات زیر را به درستی مشخص کرده است؟

الف) اختلاف درصد فراوانی دو عنصر فراوان تر موجود در سیاره مشتری کمتر از سیاره زمین است.

ب) در تشکیل سیاره مشتری، سه عنصر هلیوم، نئون و آرگون شرکت دارند.

پ) درباره ترتیب درصد فراوانی عناصر سازنده کره زمین می توان گفت: $Fe > O > Si > Mg$

ت) درصد فراوانی عنصر هیدروژن در سیاره مشتری، از درصد فراوانی عنصر آهن در سیاره زمین بیشتر است.

(۱) درست - درست - نادرست - نادرست (۲) نادرست - درست - نادرست - درست

(۳) نادرست - درست - درست - درست (۴) نادرست - نادرست - درست - نادرست

۷

کدام عبارت های زیر درست هستند؟

الف) عنصرها به صورت ناهمگون در جهان طبیعت توزیع شده اند و این یافته به دانشمندان کمک کرد تا بتوانند چگونگی پیدایش عنصرها را توضیح دهند.

ب) همه دانشمندان بر این باورند که سرآغاز کیهان با انفجار مهیب (مهبانگ) همراه بوده که طی آن انرژی عظیمی آزاد شده است.

پ) پس از مهبانگ، نخستین ذره هایی که در آن شرایط پدید آمدند، عنصرهای هیدروژن و هلیوم بودند.

ت) انرژی مبادله شده در واکنش های هسته ای در مقایسه با مقدار انرژی مبادله شده در واکنش های شیمیایی که در پدیده های طبیعی رخ می دهند، بسیار بیشتر است.

(۱) (الف) و (ب) (۲) (ب) و (پ) (۳) (الف) و (ت) (۴) (پ) و (ت)

۸

کدام عبارت های زیر درست هستند؟

الف) واکنش های هسته ای انجام شده در ستاره ها، علاوه بر دمای بسیار بالا، نیاز به فشار بسیار بالایی نیز دارد.

ب) پس از وقوع مهبانگ، در پی تراکم گاز هیدروژن در فضا و تشکیل سحابی ها، گاز هلیوم تولید می شود.

پ) خورشید نزدیک ترین ستاره به زمین است که به دلیل انجام واکنش های شیمیایی بسیار گرماده، دمای بسیار بالایی دارد.

ت) اطلاعات ارسال شده از فضاپیماهای وویجر، شامل نوع عنصرهای سازنده و ترکیب های شیمیایی موجود در اتمسفر سیاره های مشتری، زحل، اورانوس و نپتون است.

(۱) (الف) و (ت) (۲) (الف) و (پ) (۳) (ب) و (پ) (۴) (ب) و (ت)

۹

چه تعداد از عبارت های زیر درست هستند؟

الف) واکنش های انجام شده درون ستاره ها در فشارها و دماهای بسیار بالا رخ می دهند و در این واکنش ها مجموع جرم فراورده های تولیدی بیشتر از مجموع جرم واکنش دهنده ها است.

ب) سحابی ها مجموعه هایی گازی هستند که بلافاصله پس از مهبانگ به وجود آمده اند و در ساختار آن ها دو عنصر یافت می شود.

پ) سحابی ها عامل پیدایش ستاره ها و کهکشان ها بوده و بیشتر از جنس عنصرهای سبک مانند هیدروژن، هلیوم و کربن هستند.

ت) اگر شکل زیر نشان دهنده روند تشکیل عنصرها باشد، به جای A و B به ترتیب می توان دومین و سومین عنصر فراوان موجود در سیاره مشتری را قرار داد.

عنصرهای سنگین تر مانند آهن، طلا و ... → B → A → هیدروژن

ث) ستارگان، کارخانه تولید عنصرها هستند و مرگ آن ها اغلب با یک انفجار بزرگ همراه است که سبب پراکنده شدن عنصرهای تشکیل شده در آن، در فضا می شود.

(۱) ۱ (۲) ۲ (۳) ۳ (۴) ۴

۱۰

چند مورد از عبارت های زیر نادرست اند؟

الف) از اطلاعات ارسال شده توسط وویجر ۱ و ۲ می توان برای مقایسه ترکیب درصد و نوع عناصر سازنده زمین و برخی سیاره ها استفاده نمود.

ب) هیدروژن و آهن به ترتیب فراوان ترین عنصرهای موجود در سیاره زمین و مشتری هستند.

پ) رتبه فراوانی گوگرد برخلاف اکسیژن در دو سیاره مشتری و زمین یکسان است.

ت) مرگ ستاره ها با انجام واکنش های هسته ای همراه است که سبب می شود عناصر موجود در آن به انرژی تبدیل شوند.

(۱) ۱ (۲) ۲ (۳) ۳ (۴) ۴

❗ که می توانی این تست رو درست حل کنی، خیلی بایر دقت کنی. از ما گفتن! 😊

۱۱

چه تعداد از عبارت های زیر نادرست اند؟

الف) آخرین تصویری که وویجر (۲) از زمین گرفت، از فاصله ۷ میلیارد کیلومتری کره زمین بوده است.

ب) تنها ذره های زیراتمی که پس از مهبانگ پا به عرصه جهان گذاشتند، الکترون، پروتون و نوترون بودند.

پ) انرژی تولید شده در واکنش تشکیل عنصرهای سبک از هلیوم آنقدر زیاد است که می تواند صدها میلیون تن فولاد را ذوب کند.

ت) درصد فراوانی همه عنصرهای موجود در سیاره زمین کمتر از ۵۰٪ است.

ث) پس از مهبانگ و با پدید آمدن ذره های زیراتمی، با گذشت زمان و کاهش دما، سحابی ها ایجاد شدند.

(۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴) ۵

ذره‌های زیراتمی، عدد اتمی و عدد جرمی (صفحه ۵ کتاب درسی)

این بخش رو با سه تست سازه شروع کردیم ولی همه تست‌ها به این سادگی نیست!

۱۲ تفاوت تعداد نوترون‌ها و پروتون‌ها در کدام یک از گونه‌های زیر کمتر است؟

- (۱) ${}^{19}_9\text{F}$ (۲) ${}^{31}_{15}\text{P}$ (۳) ${}^{40}_{20}\text{Ca}$ (۴) ${}^{56}_{26}\text{Fe}$

۱۳ کدام مطلب در مورد اتم فرضی X با عدد اتمی Z و عدد جرمی A درست است؟

(۱) نحوه قرار گرفتن عدد اتمی و عدد جرمی برای نمایش این اتم به صورت ${}^Z_A\text{X}$ است.

(۲) مجموع ذرات زیراتمی عنصر X برابر با A است.

(۳) تفاوت تعداد الکترون‌ها و نوترون‌ها برابر $A-Z$ است.

(۴) مجموع تعداد نوترون‌ها و پروتون‌ها برابر A است.

۱۴ در مورد اتمی با نماد شیمیایی ${}^A_Z\text{X}$ ، کدام مورد درست است؟

(۱) تعداد کل ذرات باردار این اتم، برابر $2Z$ است.

(۲) یون X^{2-} ، ۲ پروتون کمتر از اتم X دارد.

(۳) به طور حتم، میان عدد اتمی و عدد جرمی آن، رابطه $A > Z$ برقرار است.

(۴) تعداد ذرات زیراتمی بدون بار در آن از رابطه $Z-A$ حاصل می‌شود.

۱۵ کدام موارد نادرست هستند؟

(الف) عدد اتمی همه اتم‌های یک عنصر یکسان است و به کمک عدد اتمی می‌توان به نوع عنصر پی برد.

(ب) خواص فیزیکی و شیمیایی اتم‌های یک عنصر به عدد جرمی (A) وابسته است.

(پ) در هسته همه اتم‌ها تعداد نوترون‌ها برابر یا بیشتر از تعداد پروتون‌ها است.

(ت) در اتمی با نماد شیمیایی ${}^A_Z\text{E}$ ، تفاوت تعداد نوترون‌ها و پروتون‌ها برابر $A-Z$ است.

(۱) (الف) و (ب) (۲) (پ) و (ت)

(۳) (ب)، (پ) و (ت) (۴) (ب) و (ت)

۱۶ نسبت مجموع شمار ذره‌های زیراتمی در ${}^5_1\text{H}$ به مجموع شمار ذره‌های زیراتمی در ${}^2_1\text{H}$ ، چند برابر مجموع شمار ذره‌های زیراتمی در ${}^1_1\text{H}$ است؟

تجربی ۱۴۳۳ (نوبت اول)

- (۱) ۲ (۲) ۱ (۳) ۵/۰ (۴) ۲۵/۰

۱۷ در مورد عنصرهای ${}^{12}_6\text{A}$ و ${}^{37}_{17}\text{B}$ می‌توان گفت:

(۱) قدرمطلق اختلاف تعداد پروتون‌های اتم B و تعداد نوترون‌های اتم A با قدرمطلق اختلاف تعداد الکترون‌های اتم B و تعداد پروتون‌های اتم A برابر است.

(۲) تفاوت تعداد پروتون‌ها و نوترون‌ها در اتم A با تفاوت تعداد الکترون‌ها و پروتون‌ها در اتم B مساوی نیست.

(۳) تعداد نوترون‌ها در اتم A، دو برابر تعداد پروتون‌ها در این اتم است.

(۴) عدد اتمی عنصرهای A و B به ترتیب ۶ و ۲۰ برابر تعداد پروتون‌های هسته اتم ${}^2_1\text{H}$ است.

۱۸ در اتم ${}^{14}_6\text{M}$ ، شمار نوترون‌ها، ۱/۵ برابر شمار پروتون‌ها است. در یون M^{2+} چند الکترون وجود دارد؟

- (۱) ۵۶ (۲) ۵۴ (۳) ۸۲ (۴) ۸۴

۱۹ تفاوت شمار الکترون‌ها و نوترون‌ها در کدام گونه زیر نصف این تفاوت در ${}^{127}_{53}\text{I}^-$ است؟

- (۱) ${}^{86}_{37}\text{Rb}$ (۲) ${}^{92}_{41}\text{Nb}$ (۳) ${}^{65}_{30}\text{Zn}$ (۴) ${}^{112}_{48}\text{Cd}$

۲۰ اگر تعداد نوترون‌های یون Br^- ، ۳۵، دو برابر تعداد الکترون‌های یون X^{2+} باشد و تعداد نوترون‌های عنصر X برابر ۳۰ باشد، عدد جرمی عنصر X چند است؟

- (۱) ۵۵ (۲) ۵۳ (۳) ۶۳ (۴) ۷۴

۲۱ اگر تفاوت شمار نوترون‌ها و پروتون‌ها در ${}^{79}_{35}\text{X}$ برابر با ۱۱ باشد، نسبت تعداد نوترون‌ها به پروتون‌ها به تقریب کدام است؟

- (۱) ۱/۱ (۲) ۱/۳ (۳) ۱/۵ (۴) ۱/۷

۲۲ اگر اختلاف تعداد الکترون‌ها و نوترون‌ها در یون A^{2+} برابر با ۱۴ باشد، نسبت مجموع تعداد ذره‌های زیراتمی داخل هسته به تعداد الکترون‌ها در این

یون کدام است؟

- (۱) ۲/۰۵ (۲) ۲/۴۴ (۳) ۱/۴۸ (۴) ۱/۳۸

۲۳ مجموع ذرات زیراتمی گونه A^{3+} برابر ۷۹ است. اگر در هسته این اتم تعداد یکی از ذره‌های زیراتمی ۴ واحد بیشتر از ذره دیگر باشد، عدد جرمی A کدام است؟

(۱) ۵۲ (۲) ۵۶ (۳) ۶۲ (۴) ۶۶

۲۴ در یون M^{4+} ، عدد جرمی برابر ۱۲۰ و اختلاف شمار نوترون‌ها و الکترون‌ها برابر ۲۴ است. عدد اتمی عنصر M کدام است؟

(۱) ۵۰ (۲) ۴۶ (۳) ۵۴ (۴) ۴۸

۲۵ اگر تعداد نوترون‌های یون ${}_{3a-1}^{6a-1}X^{4+}$ ، $1/5$ برابر تعداد الکترون‌های آن باشد، عدد اتمی X کدام است؟

(۱) ۱۴ (۲) ۳۲ (۳) ۵۰ (۴) ۸۲

۲۶ یون HSO_4^- شامل اتم‌های 1_1H و ${}^{16}_8O$ و ${}^{32}_{16}S$ می‌باشد. اگر شمار الکترون‌ها و نوترون‌های این یون برابر باشد، A کدام است؟

(۱) ۳۲ (۲) ۳۳ (۳) ۳۴ (۴) ۱۸

۲۷ دو یون A^{3+} و E^{2-} را در نظر بگیرید. اگر تعداد الکترون‌های دو یون برابر باشد و عدد جرمی A، چهار واحد بزرگ‌تر از عدد جرمی E باشد، حاصل $n_A - n_E$ کدام است؟

(۱) ۲ (۲) ۱ (۳) -۱ (۴) -۲

۲۸ چند مورد از عبارت‌های زیر نادرست هستند؟

(الف) اگر در یون X^{-} ، تفاوت تعداد نوترون‌ها و پروتون‌ها برابر ۱۰ باشد، تفاوت نوترون‌ها و الکترون‌ها برابر ۱۱ است.

(ب) اگر در یون M^{4+} ، تفاوت تعداد نوترون‌ها و الکترون‌ها برابر ۴۷ باشد، عدد اتمی این عنصر برابر ۸۲ است.

(پ) اگر تفاوت شمار الکترون‌ها و نوترون‌ها در یون Z^{2+} برابر ۵ باشد، تعداد ذره‌های بدون بار در این اتم برابر ۲۹ است.

(ت) اگر در یون A^{2+} ، نسبت تعداد نوترون‌ها به پروتون‌ها برابر $\frac{3}{4}$ باشد، تعداد الکترون‌های اتم A برابر ۸۰ است.

(۱) ۳ (۲) ۱ (۳) ۴ (۴) ۲

ایزوتوپ (هم‌مکان) (صفحه ۵ و ۶ کتاب درسی)

۲۹ کدام گزینه درست است؟

(۱) ایزوتوپ‌ها، اتم‌های یک عنصر هستند که عدد اتمی یکسان ولی عدد جرمی متفاوت دارند.

(۲) همهٔ عنصرهای طبیعی مانند منیزیم مخلوطی از چند ایزوتوپ هستند.

(۳) همهٔ اتم‌های یک عنصر مشابه یکدیگر هستند.

(۴) منیزیم دارای سه ایزوتوپ است و ایزوتوپ سنگین‌تر فراوانی بیشتری نسبت به ایزوتوپ سبک‌تر دارد.

۳۰ همهٔ عبارت‌های زیر درست هستند؛ به جز ...

(۱) خواص شیمیایی اتم‌های هر عنصر به عدد اتمی (Z) وابسته است و تمام ایزوتوپ‌های یک عنصر خواص شیمیایی یکسانی دارند.

(۲) همهٔ ایزوتوپ‌های عنصر منیزیم، فقط یک خانه را در جدول دوره‌ای عنصرها، اشغال می‌کنند.

(۳) به‌طور کلی ایزوتوپ‌های مختلف یک عنصر مشابه یکدیگر است.

(۴) علت اصلی تفاوت در خواص فیزیکی وابسته به جرم در ایزوتوپ‌های عنصر لیتیم، تفاوت در A-Z آنها است.

۳۱ چند مورد از جملات زیر درست است؟

(الف) همواره در یک نمونهٔ طبیعی از عنصری معین، اتم‌های سازنده جرم یکسانی ندارند.

(ب) در یک نمونهٔ طبیعی از عنصر منیزیم، همهٔ اتم‌ها یکسان نیستند و هر نمونه، مخلوطی از سه هم‌مکان است.

(پ) عنصر منیزیم که دارای قابلیت تبدیل شدن به ورقهٔ نواری نقره‌ای رنگ است، در طبیعت ۳ ایزوتوپ با عددهای جرمی ۲۴، ۲۵ و ۲۶ دارد.

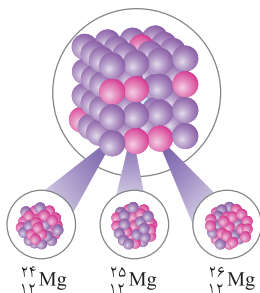
(ت) با استفاده از نماد شیمیایی هر اتم، می‌توان تعداد ذره‌های زیراتمی آن را تعیین کرد.

(ث) کلمهٔ Element به معنای عنصر است و نماد همگانی اتم‌ها به صورت ${}_Z^A E$ می‌باشد.

(۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴) ۵

۳۲ با توجه به شکل روبه‌رو، در میان ایزوتوپ‌های اتم منیزیم با عدد اتمی ایزوتوپ بیشترین فراوانی در طبیعت را داراست و عمدهٔ یک نمونهٔ طبیعی از این عنصر را، ایزوتوپی با نوترون تشکیل می‌دهد.

خود را بیازمایید کتاب درسی

(۱) ${}^{24}_{12}Mg$ - ۱۲

(۲) ${}^{26}_{12}Mg$ - ۱۴

(۳) ${}^{24}_{12}Mg$ - ۱۲

(۴) ${}^{25}_{12}Mg$ - ۱۳

۳۳ چه تعداد از عبارت‌های زیر درست هستند؟

- عنصر ماده‌ای است که تنها از یک نوع اتم تشکیل شده باشد.
- یک نمونه طبیعی از عنصر لیتیم، شامل دو ایزوتوپ بوده و درصد فراوانی ایزوتوپ سنگین‌تر آن، بیشتر است.
- اغلب در یک نمونه طبیعی از یک عنصر معین، اتم‌های سازنده جرم یکسانی ندارند.
- خواص شیمیایی اتم‌های هر عنصر به عدد جرمی آن‌ها وابسته است و به همین دلیل ایزوتوپ‌های یک عنصر خواص شیمیایی یکسانی ندارند.
- مقایسه درصد فراوانی ایزوتوپ‌های منیزیم در طبیعت به صورت: $^{24}\text{Mg} < ^{25}\text{Mg} < ^{26}\text{Mg}$ است.

۲ (۱) ۳ (۲) ۴ (۳) ۵ (۴)

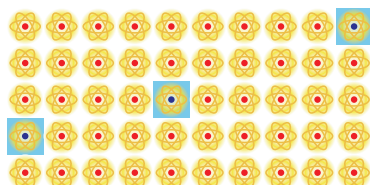
اگر می‌توانی این تست رو درست هم حل کنی که امیدوارم! باز هم باسفاهه این تست و نکته مهمش رو مطالعه کن!

۳۴ کدام موارد زیر، جمله داده شده را به درستی کامل می‌کنند؟

- «ایزوتوپ‌های یک عنصر از نظر با هم تشابه و از نظر با هم تفاوت دارند.»
- (الف) تعداد پروتون‌های موجود در هسته - خواص شیمیایی
(ب) تعداد نوترون‌های موجود در هسته - خواص فیزیکی وابسته به جرم
(پ) شمار ذره‌های با بار منفی پیرامون هسته - مکان قرارگیری در جدول تناوبی
(ت) عدد اتمی - میزان فراوانی در طبیعت و پایداری
(ث) خواص شیمیایی - شمار ذره‌های بدون بار

(۱) (ب) و (پ) (۲) (الف)، (ت) و (ث)
(۳) (ت) و (ث) (۴) (ب) و (ت)

۳۵ با توجه به شکل زیر که نمونه‌ای طبیعی از ایزوتوپ‌های لیتیم را نشان می‌دهد، کدام موارد زیر نادرست است؟

(الف) در ۹۴٪ از اتم‌های لیتیم، نسبت شمار نوترون به پروتون بزرگ‌تر از واحد است.
(ب) فراوانی ایزوتوپ سنگین‌تر این عنصر بیش از ۱۶ برابر ایزوتوپ سبک‌تر است.
(پ) دو اتم نشان داده شده از لحاظ تمایل برای از دست دادن الکترون یکسان هستند، اما هسته ایزوتوپ سنگین‌تر پایداری بیشتری دارد.
(ت) در نمونه نشان داده شده ۱۹۴ نوترون دیده می‌شود.

۳۶ کدام یک از گزینه‌های زیر نادرست است؟

- (۱) ایزوتوپ‌های پرتوزا و ناپایدار یک عنصر رادیوایزوتوپ نامیده می‌شوند.
(۲) هر چه درصد فراوانی یک ایزوتوپ در طبیعت بیشتر باشد، آن ایزوتوپ پایدارتر است.
(۳) هسته ناپایدار ایزوتوپ‌های پرتوزا اغلب بر اثر واپاشی، افزون بر ذره‌های پرانرژی، مقدار زیادی انرژی هم آزاد می‌کنند.
(۴) همه هسته‌هایی که نسبت شمار نوترون‌ها به پروتون‌های آن‌ها برابر یا بزرگ‌تر از ۱/۵ باشد، ناپایدار هستند.

۳۷ در اغلب هسته‌هایی که ناپایدار هستند و با گذشت زمان واپاشیده می‌شوند، چه تعداد از روابط زیر برقرار نیست؟

• $\frac{\text{تعداد ذرات زیراتمی}}{\text{تعداد پروتون‌ها}} \geq ۳/۵$ • $\frac{\text{عدد جرمی}}{\text{عدد اتمی}} \geq ۲/۵$ • $\frac{\text{تعداد پروتون‌ها}}{\text{تعداد نوترون‌ها}} \geq \frac{۲}{۳}$ • $\frac{\text{تعداد ذرات بدون بار}}{\text{مجموع ذرات باردار}} \geq ۷۵/۱۰۰$

۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)

اگر در این تست قبلی بایر مواست جمع باشه!

۳۸ یون M^{-} دارای n الکترون و $n+1$ نوترون است. چه تعداد از گونه‌های زیر، ایزوتوپ گونه M هستند؟

(${}^{2n}_{n-1}A$, ${}^{2n+1}_{n-2}B$, ${}^{2n}_nC$, ${}^{n-2}_{n+1}D$, ${}^{2n+2}_{n-1}E$, ${}^{2n-1}_{n-1}F$)

۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)

۳۹ اگر دو اتم ${}^{6x-1}_{4y+2}A$ و ${}^{9y+1}_{3x-1}B$ ایزوتوپ یکدیگر باشند و شمار نوترون‌ها در اتم A یک واحد بیشتر از شمار نوترون‌ها در اتم B باشد، حاصل $\frac{x}{y}$ کدام است؟

۱/۶ (۱) ۱/۸ (۲) ۱/۲ (۳) ۲/۴ (۴)

۴۰ پاسخ درست هر سه پرسش زیر در کدام گزینه آمده است؟

(الف) از بین موارد «شدت واکنش با گاز اکسیژن، نقطه ذوب، مکان در جدول دوره‌ای و مجموع شمار ذره‌های زیراتمی» ایزوتوپ‌های منیزیم در چند مورد با هم تفاوت دارند؟

(ب) تفاوت شمار الکترون‌ها و نوترون‌ها در یون ${}^{58}_{28}\text{Ni}^{2+}$ چند برابر تفاوت شمار پروتون‌ها و نوترون‌ها در ${}^{88}_{38}\text{Sr}$ است؟

(پ) اگر در یون M^{3-} تفاوت شمار الکترون‌ها و نوترون‌ها برابر با ۴۶ باشد، هسته اتم M چگونه است؟

۱) ۲ مورد - $\frac{1}{3}$ - پرتوزا ۲) یک مورد - $\frac{1}{6}$ - پایدار ۳) ۳ مورد - $\frac{1}{3}$ - پرتوزا ۴) ۲ مورد - $\frac{1}{6}$ - پایدار

۴۱ اکسیژن دارای سه ایزوتوپ طبیعی ^{16}O ، ^{17}O و ^{18}O و هیدروژن نیز دارای سه ایزوتوپ طبیعی ^1H ، ^2H و ^3H است. در یک نمونه طبیعی آب، به ترتیب از راست به چپ، چند نوع مولکول مختلف و در مجموع چند نوع جرم مولکولی متفاوت وجود دارد؟

- (۱) ۱۸ - ۶ (۲) ۱۸ - ۷ (۳) ۱۲ - ۷ (۴) ۱۲ - ۶

۴۲ با توجه به ایزوتوپ‌های عنصر اکسیژن (^{16}O ، ^{17}O ، ^{18}O)، امکان تشکیل نوع مولکول مختلف اوزون (O_3) وجود دارد و در مجموع نوع جرم مولکولی متفاوت به دست خواهد آمد. (گزینه‌ها را به ترتیب از راست به چپ بخوانید.)

- (۱) ۹ - ۶ (۲) ۱۸ - ۷ (۳) ۹ - ۷ (۴) ۱۸ - ۶

۴۳ اگر تعداد الکترون‌های دو ذره باردار X^+ و Y^- با یکدیگر برابر باشد و عدد جرمی X به اندازه ۴ واحد بیشتر از Y باشد، چه تعداد از عبارت‌های زیر همواره درست هستند؟

- تفاوت تعداد نوترون‌ها برابر ۲ است.
- عدد اتمی عنصر Y ، ۲ واحد بیشتر از عنصر X است.
- این دو عنصر از نظر خواص فیزیکی وابسته به جرم یکسان هستند.
- میزان پایداری هسته اتم X از Y بیشتر است.

- (۱) ۱ (۲) ۲ (۳) ۳ (۴) ۴

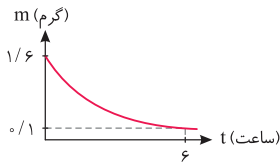
۴۴ اگر در یون M^{2+} ، تفاوت تعداد نوترون‌ها و الکترون‌ها برابر ۳ و مجموع ذره‌های موجود در هسته آن برابر ۲۵ باشد، چه تعداد از عبارت‌های زیر درست است؟

- عنصر M دارای ۳ ایزوتوپ پایدار است.
- ایزوتوپی از M که دارای ۱۴ نوترون است، ناپایدارترین هسته را در میان ایزوتوپ‌های طبیعی آن دارد.
- عنصر M یکی از هشت عنصر فراوان سیاره زمین است.
- در یک نمونه طبیعی از عنصر M ، با افزایش عدد جرمی، درصد فراوانی کاهش می‌یابد.

- (۱) ۱ (۲) ۲ (۳) ۳ (۴) ۴

مسائل نیم‌عمر (صفحه ۶ کتاب درسی)

تا الان که با شما صحبت می‌کنم، از این بخش در کنگور سراسری سؤال مطرح نشده ولی کی خبر داره شایر یک تست کنگور امسال از این بخش باشه.

۴۵ با توجه به نمودار مقابل که جرم یک نمونه پرتوزا را برحسب زمان نمایش می‌دهد، نیم‌عمر نمونه پرتوزا چند دقیقه است؟

- (۱) ۳۰ (۲) ۶۰ (۳) ۹۰ (۴) ۱۲۰

۴۶ در مدت زمان ۴۰ دقیقه نیمی از هسته‌های رادیوایزوتوپ X واپاشیده می‌شود. اگر جرم اولیه این رادیوایزوتوپ ۸٪ گرم باشد، پس از گذشت ۲ ساعت، چند گرم رادیوایزوتوپ X بدون تغییر باقی خواهد ماند؟

- (۱) ۰/۰۵ (۲) ۰/۱ (۳) ۰/۲ (۴) ۰/۳

۴۷ اگر نیم‌عمر یک نمونه حاوی رادیوایزوتوپ به جرم ۳۶ گرم برابر با ۸ ساعت باشد، پس از گذشت ۳۲ ساعت چند گرم از آن واپاشیده می‌شود و پس از گذشت ۱۶ ساعت چند گرم از آن باقی می‌ماند؟

- (۱) ۹ - ۳۳/۷۵ (۲) ۹ - ۲۷ (۳) ۱۸ - ۳۳/۷۵ (۴) ۱۸ - ۲۷

۴۸ مقداری از عنصر A را در اختیار داریم. اگر نیم‌عمر این عنصر برابر با ۲ هفته باشد و مقدار جرم واپاشیده شده از این عنصر پس از گذشت ۴۲ روز به اندازه ۱۳/۵ گرم کمتر از مقدار جرم واپاشیده شده از این عنصر پس از گذشت ۷۰ روز باشد، مقدار اولیه عنصر A کدام است؟

- (۱) ۹۶ (۲) ۱۲۱ (۳) ۱۴۴ (۴) ۱۶۰

۴۹ فرانسییم، فلزی پرتوزا است که نیم‌عمر ایزوتوپ ^{223}Fr آن در حدود ۲۲ دقیقه است. چنانچه جرم اولیه این ایزوتوپ برابر ۰/۲ گرم باشد، پس از گذشت ۸۸ دقیقه، گرم فرانسییم - ۲۲۳ دست‌نخورده باقی می‌ماند و تقریباً درصد هسته‌های فرانسییم - ۲۲۳ واپاشیده می‌شود.

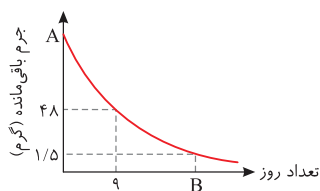
- (۱) $87/5 - 2/5 \times 10^{-3}$ (۲) $87/5 - 1/25 \times 10^{-3}$ (۳) $93/75 - 2/5 \times 10^{-3}$ (۴) $93/75 - 1/25 \times 10^{-3}$

۵۰ نیم‌عمر عنصرهای فرضی M و N به ترتیب برابر با ۳ و ۵ ساعت است. اگر جرم‌های برابری از این دو عنصر واپاشیده شوند، پس از گذشت ۱۵ ساعت، جرم واپاشی از عنصر M چند برابر جرم باقی‌مانده از عنصر N است؟

- (۱) ۲/۵ (۲) ۱/۱ (۳) ۷/۷۵ (۴) ۰/۳۵

۵۱ دو ایزوتوپ پرتوزای عنصر پولونیوم (^{210}Po) با نیم‌عمرهای ۲ و ۳ ماه موجود است. اگر پس از گذشت یک سال، تعداد هسته‌های واپاشیده شده این دو ایزوتوپ با هم برابر باشد، نسبت تعداد هسته‌های اولیه ایزوتوپ پایدارتر به ایزوتوپ دیگر کدام است؟

- (۱) ۶۰/۶۳ (۲) ۶۳/۶۰ (۳) ۴/۶ (۴) ۶/۴

۵۲ نمودار مقابل جرم باقی مانده از یک عنصر را در روزهای مختلف نشان می دهد. با توجه به این نمودار، اگر بعد از گذشت ۹ روز، ۱۲/۵ درصد از مقدار اولیه این عنصر باقی مانده باشد، مقادیر A و B به ترتیب کدام است؟

- (۱) ۳۸۴ - ۲۴
(۲) ۳۸۴ - ۱۶
(۳) ۵۷۶ - ۱۶
(۴) ۵۷۶ - ۲۴

سطح دشواری ۴

۵۳ نیم عمر عنصر فرضی A، ۹۰ دقیقه است. اگر پس از گذشت ۱۲ ساعت جرم باقی مانده از عنصر A برابر با مقدار جرم تجزیه شده از عنصر B باشد،

- نیم عمر عنصر B کدام است؟ (جرم اولیه عنصر A، ۲۲۴ برابر جرم اولیه عنصر B است.)
(۱) ۲ ساعت (۲) ۴ ساعت (۳) ۶ ساعت (۴) ۸ ساعت

ایزوتوپ های هیدروژن (صفحه ۶ کتاب درسی)

۵۴ عبارت کدام گزینه نادرست است؟

- (۱) در میان هفت ایزوتوپ اول عنصر هیدروژن، چهار مورد از آن ها ساختگی هستند.
(۲) ۵ مورد از ایزوتوپ های هیدروژن دارای زمان ماندگاری محدود (نیم عمر) هستند.
(۳) هسته ایزوتوپ های ساختگی هیدروژن ماندگار نیست و با گذشت زمان واپاشیده می شود.
(۴) ترتیب پایداری تعدادی از ایزوتوپ های هیدروژن به صورت ${}^1_1\text{H} > {}^2_1\text{H} > {}^3_1\text{H}$ است.

۵۵ کدام عبارت های زیر درباره هفت ایزوتوپ نخست عنصر هیدروژن درست اند؟

- (الف) دو ایزوتوپ ${}^1_1\text{H}$ و ${}^2_1\text{H}$ هسته های پایدار دارند.
(ب) در ایزوتوپ های هیدروژن، با افزایش عدد جرمی، از زمان ماندگاری هسته ها کاسته می شود.
(پ) کمترین میزان پایداری به عنصر ${}^3_1\text{H}$ مربوط است.
(ت) از لحاظ فراوانی ایزوتوپ ها در یک نمونه طبیعی، ایزوتوپ های ${}^1_1\text{H}$ و ${}^2_1\text{H}$ بیشترین فراوانی را دارند.
(ث) هسته های با عدد جرمی ۳ تا ۷، همگی ساختگی و درصد فراوانی آن ها صفر است.
(۱) (الف) و (ت) (۲) (الف)، (پ) و (ت) (۳) (پ)، (ت) و (ث) (۴) (الف)، (ب) و (پ)

۵۶ چه تعداد از موارد برای تکمیل جمله مقابل مناسب است؟ «درباره ایزوتوپ می توان گفت»

- ${}^1_1\text{H}$ - فراوان ترین ایزوتوپ هیدروژن است و در هسته آن نوترون وجود ندارد.
 - ${}^2_1\text{H}$ - درصد فراوانی آن در طبیعت در حدود ۱٪ است.
 - ${}^3_1\text{H}$ - واکنش پذیری بیشتری نسبت به ایزوتوپ های ${}^1_1\text{H}$ و ${}^2_1\text{H}$ دارد.
 - ${}^4_1\text{H}$ - در میان ایزوتوپ های ساختگی هیدروژن بیشترین نیم عمر را دارد.
- (۱) صفر (۲) ۱ (۳) ۲ (۴) ۳

۵۷ کدام گزینه نادرست است؟

- (۱) شمار نسبت نوترون ها به پروتون ها در ناپایدارترین ایزوتوپ ساختگی هیدروژن، ۳ برابر شمار نوترون های ناپایدارترین ایزوتوپ طبیعی هیدروژن است.
(۲) ایزوتوپ هایی از هیدروژن که مجموع شمار پروتون و نوترون بیشتر از ۳ دارند، ساختگی هستند.
(۳) یک نمونه طبیعی از عنصر هیدروژن مخلوطی از ۲ ایزوتوپ با نیم عمر و درصد فراوانی یکسان است.
(۴) در میان ایزوتوپ های هیدروژن، ۵ رادیوایزوتوپ وجود دارد که یکی از آن ها طبیعی و بقیه ساختگی هستند.

۵۸ کدام موارد از مطالب زیر نادرست است؟

- (الف) در پایدارترین ایزوتوپ ساختگی هیدروژن، تفاوت شمار الکترون ها و نوترون ها برابر ۳ است.
(ب) تعداد رادیوایزوتوپ های هیدروژن برابر با تعداد ایزوتوپ های ساختگی این عنصر است.
(پ) در ناپایدارترین ایزوتوپ طبیعی هیدروژن، مجموع تعداد ذره های باردار با تعداد ذره های بدون بار برابر است.
(ت) همه ایزوتوپ هایی از هیدروژن که نسبت $\frac{p}{n} \leq \frac{1}{2}$ دارند، پرتوزا هستند و نیم عمر کمتر از یک ثانیه دارند.
(۱) (ب)، (پ) و (ت) (۲) (ب) و (ت) (۳) (الف)، (ب) و (ت) (۴) (الف) و (پ)

۵۹ چه تعداد از عبارت های زیر درست هستند؟

- (الف) در نمونه ای طبیعی از عنصر هیدروژن حداکثر سه نوع ایزوتوپ مختلف یافت می شود.
(ب) ایزوتویی که کمترین نیم عمر را دارد، از سایر ایزوتوپ ها ناپایدارتر است.
(پ) چنانچه بین فراوانی های ۳ ایزوتوپ اتم X رابطه $X_1 = \frac{X_2}{3} = X_3$ برقرار باشد، مجموع درصد فراوانی ایزوتوپ های X_1 و X_3 برابر ۴۰ است.
(ت) درصد فراوانی هر ایزوتوپ در طبیعت، به نحوی نشان دهنده میزان پایداری و نیم عمر آن ایزوتوپ است.
(۱) ۱ (۲) ۲ (۳) ۳ (۴) ۴

۶۰ چه تعداد از عبارت‌های زیر درست هستند؟

تک‌گزینه‌ای

(الف) با افزایش شمار نوترون‌ها در ایزوتوپ‌های پرتوزای یک عنصر، نیم‌عمر کاهش می‌یابد.

(ب) در ناپایدارترین ایزوتوپ هیدروژن، ۷ نوترون وجود دارد.

(پ) همه ایزوتوپ‌هایی که در آن‌ها نسبت شمار نوترون‌ها به پروتون‌ها برابر یا بیش از ۱/۵ باشد، پرتوزا نیستند.

(ت) هسته ایزوتوپ‌هایی که در مخلوط طبیعی از اتم‌های یک عنصر وجود دارد، پایدار هستند.

(ث) نسبت درصد فراوانی پایدارترین ایزوتوپ هیدروژن به پایدارترین ایزوتوپ منیزیم حدوداً برابر ۱/۲۵ است.

(۱) ۱ (۲) ۲ (۳) ۳ (۴) ۴

۶۱ چند مورد از مطالب زیر درست است؟

تک‌گزینه‌ای

(الف) شمار رادیوایزوتوپ‌های اتم عنصر هیدروژن، برابر با مجموع شمار ایزوتوپ‌های طبیعی عنصرهای لیتیم و منیزیم است.

(ب) همه ایزوتوپ‌های هیدروژن که بیش از یک نوترون دارند، پرتوزا هستند.

(پ) تعداد نوترون‌ها در سبک‌ترین ایزوتوپ ساختگی هیدروژن برابر با تعداد نوترون‌ها در ایزوتوپ سبک‌تر لیتیم است.

(ت) پایداری هسته هیدروژن با ۴ نوترون بیشتر از پایداری ایزوتوپی از هیدروژن است که نسبت $\frac{n}{p}$ در آن برابر ۳ است.

(ث) شمار نوترون‌های ناپایدارترین ایزوتوپ منیزیم، ۲ برابر عدد جرمی ناپایدارترین ایزوتوپ هیدروژن است.

(۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴) ۵

نست بصری یلمی متفاوت ولی آله یه زره دقت کنی، متماً می‌تونی شش کنی.

سطح دوم

۶۲ اگر تفاوت شمار الکترون‌ها و نوترون‌ها در یون A^{2+} ، ۷ برابر تعداد نوترون‌های سنگین‌ترین ایزوتوپ طبیعی هیدروژن باشد و همچنین مجموع تعداد

پروتون‌ها و نوترون‌های عنصر A، ۲۴ برابر تعداد نوترون‌های ایزوتوپ ساختگی هیدروژن با بیشترین نیم‌عمر باشد، عدد اتمی عنصر A کدام است؟

(۱) ۴۲ (۲) ۴۳ (۳) ۴۴ (۴) ۴۵

تکنسیم و دیگر رادیوایزوتوپ‌ها (صفحه ۷ تا ۹ کتاب درسی)

۶۳ کدام یک از گزینه‌های زیر نادرست است؟

(۱) از ۱۱۸ عنصر شناخته شده، ۹۲ عنصر در طبیعت یافت می‌شود و ۲۶ عنصر دیگر ساختگی است.

(۲) به تبدیل سایر عنصرها به طلا کیمیاگری گفته می‌شود و در حال حاضر با پیشرفت علم فیزیک و شیمی انسان می‌تواند طلا تولید کند.

(۳) تکنسیم شناخته‌شده‌ترین فلز پرتوزاست و از آن برای تصویربرداری غده تیروئید استفاده می‌شود.

(۴) یکی از کاربردهای مواد پرتوزا، استفاده از آن‌ها در تولید انرژی الکتریکی است.

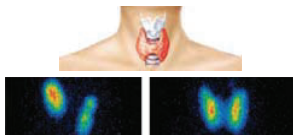
۶۴ در رابطه با عنصری که در تصویربرداری غده روبه‌رو نقش دارد، کدام گزینه نادرست است؟

(۱) جزء ۲۶ عنصر ساختگی است و دانشمندان آن را با واکنش هسته‌ای به‌طور مصنوعی ساخته‌اند.

(۲) به دلیل آن که نیم‌عمر این عنصر کم است، نمی‌توان مقادیر زیادی از آن را تهیه و برای مدت طولانی نگهداری کرد.

(۳) این عنصر در مکان‌های مورد نیاز، توسط مولد هسته‌ای تولید و سپس مصرف می‌شود.

(۴) عنصری پرتوزاست که نسبت عدد جرمی به شمار پروتون‌های آن بیشتر از ۲/۵ است.

۶۵ کدام عبارت‌های زیر نادرست هستند؟

(الف) دانشمندان با بهره‌گیری از واکنش‌های هسته‌ای، تنها می‌توانند ۲۶ عنصر جدول را به‌طور مصنوعی بسازند.

(ب) با افزایش مقدار یون حاوی تکنسیم در غده تیروئید، امکان تصویربرداری از آن فراهم می‌شود.

(پ) تیروئید سالم، غده‌ای پروانه‌ای شکل است که در زیر گلو قرار دارد.

(ت) از مواد پرتوزا نمی‌توان در تولید انرژی الکتریکی استفاده کرد.

(ث) بیش از ۸۰ درصد عناصری که تاکنون شناخته شده‌اند، در طبیعت یافت می‌شوند.

(۱) (الف) و (ت) (۲) (الف)، (ت) و (ث) (۳) (ت) و (ث) (۴) (ب) و (پ)

۶۶ چه تعداد از عبارت‌های زیر نادرست‌اند؟

• رادیوایزوتوپ‌ها بسیار خطرناک هستند اما بشر موفق به مهار آن‌ها شده و در پزشکی، کشاورزی و سوخت نیروگاه‌های اتمی از آن‌ها استفاده می‌کند.

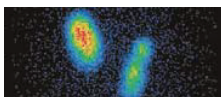
• در کشور ما ایران تنها دو رادیوایزوتوپ فسفر و تکنسیم تولید می‌شود.

• از ۱۱۸ عنصر شناخته شده، ۲۶ عدد آن‌ها ساختگی هستند و در راکتورهای هسته‌ای تولید شده‌اند.

• پسماندهای راکتورهای اتمی خاصیت پرتوزایی دارند و دفع آن‌ها از جمله چالش‌های صنایع هسته‌ای به شمار می‌آید.

• تصویر مقابل مربوط به یک غده تیروئید ناسالم بوده که به کمک یون‌های تکنسیم گرفته شده است.

(۱) ۱ (۲) ۲ (۳) ۳ (۴) ۴

۶۷ کدام مورد از مطالب زیر درباره نخستین عنصر ساخت بشر نادرست است؟

(الف) برای درمان بیماری‌های غده تیروئید از این عنصر استفاده می‌شود.

(ب) مقدار کمی از این عنصر در طبیعت یافت می‌شود، اما بخش عمده آن در جهان باید به‌طور مصنوعی و با استفاده از واکنش‌های هسته‌ای ساخته شود.

(پ) یون یدید با یون این عنصر اندازه تقریباً یکسانی دارد و غده تیروئید هنگام جذب یون یدید، این یون را نیز جذب می‌کند.

(ت) این عنصر نیم‌عمر کمی دارد و نمی‌توان مقادیر زیادی از آن را تهیه و برای مدت طولانی نگهداری کرد.

(ث) با اینکه این عنصر یک رادیوایزوتوپ است ولی نسبت $\frac{n}{p}$ آن کوچک‌تر از ۱/۵ است.

(۱) (الف)، (ب)، (پ) و (ث) (۲) (الف)، (ب) و (ث) (۳) (پ) و (ت) (۴) (الف)، (ب) و (پ)

فصل اول

پاسخ تشریحی

۴۱ A این پرسش که «هستی چگونه پدید آمده است؟»، یک پرسش بسیار بزرگ و بنیادی است که در قلمرو علوم تجربی نمی‌گنجد و تنها با مراجعه به بینش عقلانی و آموزه‌های الهی می‌توان پاسخی جامع به آن داد. بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه (۱): نوری که از ستارگان تابیده می‌شود اطلاعات زیادی را در اختیار ما قرار می‌دهد که عبارت‌اند از: ۱- جهان کنونی چگونه به‌وجود آمده است. ۲- ذره‌های سازنده جهان هستی طی چه فرایندی و چگونه ایجاد شده‌اند. گزینه (۲): تلاش انسان برای یافتن پاسخی قانع‌کننده برای پرسش‌هایی مانند «پدیده‌های طبیعی چرا و چگونه رخ می‌دهند؟»، دانش ما درباره جهان مادی را افزایش داده است. گزینه (۳): علوم تجربی تلاش گسترده‌ای را برای یافتن پاسخ پرسش‌های «جهان کنونی چگونه شکل گرفته است؟» و «پدیده‌های طبیعی چرا و چگونه رخ می‌دهند؟» انجام داده است.

۱۲ A عبارت‌های (الف)، (پ)، (ت) و (ث) درست‌اند. بررسی عبارت‌ها: عبارت (ب): سفر تاریخی و طولانی دو فضایی‌ای وویجر (۱) و (۲) برای شناخت بیشتر سامانه خورشیدی (نه خورشید!) انجام شده است. عبارت (ث): عنصر گوگرد در میان هشت عنصر فراوان سیاره مشتری و زمین رتبه ششم را دارد.

۳۳ A عبارت‌های (الف)، (ب) و (ت) درست هستند. بررسی عبارت‌ها: عبارت (الف): با توجه به ابعاد دو سیاره و نیز عناصر موجود در هر کدام می‌توان نتیجه گرفت که A، سیاره زمین و B، سیاره مشتری است. عبارت (ب): از جمله مأموریت‌های دو فضایی‌ای وویجر ۱ و ۲، تهیه و ارسال شناسنامه فیزیکی و شیمیایی سیاره‌های گازی از جمله مشتری بوده است. عبارت (پ): فراوان‌ترین عنصر در سیاره B (مشتری)، هیدروژن (عنصر (۱)) است و فراوان‌ترین عنصر سیاره A (زمین)، آهن (عنصر (۳)) است. عبارت (ت): سیاره‌های مشتری و زمین در سامانه خورشیدی قرار دارند. زمین بیشتر از جنس سنگ و مشتری بیشتر از جنس گاز است. عبارت (ث): عنصرهای (۲) و (۴) هر دو اکسیژن هستند.

۳۴ A عبارت‌های (الف)، (ب) و (ت) نادرست هستند. بررسی عبارت‌ها: عبارت (الف): فراوان‌ترین عنصرهای سیاره‌های زمین و مشتری به‌ترتیب آهن و هیدروژن هستند. عبارت (ب): در میان هشت عنصر فراوان در دو سیاره، دو عنصر اکسیژن و گوگرد مشترک هستند. عبارت (پ): در میان هشت عنصر فراوان سیاره مشتری، تنها عنصرهای نافلزی وجود دارند اما در بین هشت عنصر فراوان سیاره زمین هر سه نوع عنصر فلزی، نافلزی و شبه‌فلز وجود دارند. (در کتاب شیمی یازدهم خواهید خواند که Si جزء شبه‌فلزها است). عبارت (ت): سیاره مشتری از جنس گاز و سیاره زمین از جنس سنگ است.

۱۵ A در میان ۸ عنصر فراوان سازنده سیاره‌های زمین و مشتری، عناصر اکسیژن (O) و گوگرد (S) مشترک هستند: عنصر گوگرد در هر دو سیاره از نظر فراوانی در رتبه ششم قرار دارد، هر چند درصد فراوانی آن در سیاره زمین بیشتر از مشتری است. بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه (۳): سومین عنصر فراوان در زمین سیلیسیم بوده که یک شبه‌فلز است و سومین عنصر فراوان در مشتری کربن بوده که یک نافلز است. گزینه (۴): درصد فراوانی عنصر Fe در زمین کمتر از ۵۰ درصد و درصد فراوانی هیدروژن در مشتری بیشتر از ۵۰ درصد (حدود ۹۰ درصد) است.

۳۶ A عبارت‌ها (ب)، (پ) و (ت) به درستی بیان شده‌اند. بررسی عبارت (الف): با توجه به شکل کتاب درسی، اختلاف فراوانی دو عنصر فراوان‌تر سیاره مشتری (H, He)، بیشتر از اختلاف فراوانی دو عنصر فراوان‌تر سیاره زمین (Fe, O) است.

۳۷ B عبارت‌های (الف) و (ت) درست هستند. بررسی عبارت‌ها: عبارت (ب): برخی (نه همه!) دانشمندان بر این باورند که سرآغاز کیهان با انفجار مهیب (مهبانگ) همراه بوده که طی آن انرژی عظیمی آزاد شده است. عبارت (پ): پس از مهبانگ نخستین ذره‌هایی که در آن شرایط پدید آمدند، ذره‌های زیراتمی بودند. عبارت (ت): مقدار انرژی تولید شده در واکنش‌های هسته‌ای بسیار بیشتر از مقدار انرژی مبادله شده در واکنش‌های شیمیایی است.

۱۸ B عبارت‌های (الف) و (ت) درست هستند. بررسی عبارت‌ها: عبارت (الف): درون ستاره‌ها همانند خورشید در دما و فشار بسیار بالا واکنش‌های هسته‌ای رخ می‌دهد و طی این واکنش‌ها عنصرهای سبک مانند لیتیم، کربن و ... ایجاد می‌شود. همچنین عنصرهای سنگین‌تر مانند آهن، طلا و ... نیز از واکنش‌های هسته‌ای میان عنصرهای سبک، به‌وجود می‌آیند. عبارت (ب): با گذشت زمان و کاهش دما، گازهای هیدروژن و هلیوم تولیدشده، متراکم شدند و مجموعه‌های گازی به نام سحابی‌ها را ایجاد کردند.

★ نکته هلیوم همراه با گاز هیدروژن مستقیماً در مهبانگ تشکیل شده است.

در خورشید، واکنش‌های هسته‌ای انجام می‌شود و دلیل دمای بسیار بالای آن نیز انجام همین واکنش‌هاست. عبارت (ت): دانشمندان برای شناخت بیشتر سامانه خورشیدی، دو فضایی‌ای وویجر ۱ و ۲ را به فضا پرتاب کردند؛ مأموریت این دو فضایی‌ما، تهیه و ارسال شناسنامه فیزیکی و شیمیایی سیاره‌های مشتری، زحل، اورانوس و نپتون بود. اطلاعات شناسنامه یک سیاره شامل نوع عنصرهای سازنده سیاره، ترکیب‌های شیمیایی موجود در اتمسفر سیاره، ترکیب درصد مواد موجود در اتمسفر سیاره و ... است.

۲۹ B عبارت‌های (ت) و (ث) درست هستند. بررسی عبارت‌ها: عبارت (الف): در واکنش‌های انجام شده درون ستاره‌ها، مجموع جرم فراورده‌های تولیدی کمتر از مجموع جرم واکنش‌دهنده‌ها است؛ زیرا مقداری از جرم واکنش‌دهنده‌ها به انرژی تبدیل می‌شود. عبارت (ب): سحابی‌ها با گذشت زمان و کاهش دما پس از پدید آمدن عنصرهای هیدروژن و هلیوم تولید شده‌اند و نه بلافاصله پس از مهبانگ! عبارت (پ): سحابی‌ها عامل پیدایش ستاره‌ها و کهکشان‌ها هستند و از عنصرهای هیدروژن و هلیوم تشکیل شده‌اند. عبارت (ت): به جای A و B به‌ترتیب می‌توان عنصرهای «هلیوم» و «کربن» را قرار داد که به‌ترتیب دومین و سومین عنصرهای فراوان در سیاره مشتری هستند. عبارت (ث): ستاره‌ها متولد می‌شوند، رشد می‌کنند و زمانی می‌میرند. مرگ ستاره با یک انفجار بزرگ همراه است که سبب می‌شود عنصرهای تشکیل شده در آن در فضا پراکنده شوند.

۲۱۰ B عبارت‌های (ب) و (ت) نادرست هستند. بررسی عبارت‌های نادرست: عبارت (ب): فراوان‌ترین عنصر در سیاره مشتری، هیدروژن و در سیاره زمین، آهن است. عبارت (ت): مرگ ستاره‌ها اغلب با یک انفجار بزرگ همراه است.

۲۱۱ C عبارت‌های (الف)، (ب) و (ث) نادرست هستند. بررسی عبارت‌ها: عبارت (الف): آخرین تصویری که وویجر (۱) از (۲) قبل از خروج از سامانه خورشیدی از سیاره زمین گرفت از فاصله ۷ میلیارد کیلومتری بوده است. عبارت (ب): در متن کتاب گفته شده که پس از مهبانگ ذره‌های زیراتمی مانند الکترون، پروتون و نوترون پدید آمده است، پس می‌توان نتیجه گرفت که ذره‌های زیراتمی دیگری نیز وجود دارد که پس از مهبانگ پدید آمده‌اند. عبارت (پ): انرژی تولید شده در واکنش‌های هسته‌ای به‌قدری زیاد است که می‌تواند صدها میلیون تن فولاد را ذوب کند. عبارت (ت): درصد فراوانی تمام عنصرهای تشکیل‌دهنده سیاره زمین کمتر از ۵۰٪ است. عبارت (ث): پس از مهبانگ، ابتدا ذره‌های زیراتمی و سپس هیدروژن و هلیوم ایجاد شدند که با گذشت زمان و کاهش دمای این عناصر، سحابی‌ها ایجاد شدند.

۱۲ ۳ A برای محاسبه شمار نوترون‌ها می‌توان از فرمول $n=A-Z$ استفاده نمود. تفاوت تعداد نوترون‌ها و پروتون‌ها در گزینه (۳) از سایر گزینه‌ها کمتر است.

گزینه	نماد شیمیایی	شمار نوترون‌ها (n)	شمار پروتون‌ها (Z)	n-Z
۱	$^{19}_9\text{F}$	۱۰	۹	۱
۲	$^{31}_{15}\text{P}$	۱۶	۱۵	۱
۳	$^{40}_{20}\text{Ca}$	۲۰	۲۰	۰
۴	$^{56}_{26}\text{Fe}$	۳۰	۲۶	۴

۱۳ ۴ A به مجموع تعداد پروتون‌ها و نوترون‌های هسته یک اتم، عدد جرمی (A) می‌گویند. بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه (۱): نمایش ^A_ZX صحیح است. گزینه (۲):

مجموع ذرات زیراتمی هر اتم، برابر با مجموع شمار الکترون‌ها، پروتون‌ها و نوترون‌های آن اتم است. گزینه (۳): $A-Z$ شمار نوترون‌های هر اتم را نشان می‌دهد.

۱۴ ۱ A در اتم‌ها به دلیل خنثی بودن، شمار الکترون‌ها با شمار پروتون‌ها برابر است. از طرفی شمار پروتون‌ها برابر عدد اتمی است؛ در نتیجه:

$$p+e=Z=n \Rightarrow p+e=Z=n=2Z$$

بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه (۲): در تبدیل اتم‌ها به یون‌ها، تعداد الکترون‌های آن‌ها دچار تغییر می‌شود و تعداد پروتون‌ها تغییر نمی‌کند؛ در نتیجه، یون X^{2-} و اتم

X^A ، تعداد پروتون برابر دارند. گزینه (۳): اگر این اتم را ^1_1H در نظر بگیریم، عدد اتمی (Z) با عدد جرمی (A) برابر است.

* توجه: در اتم‌ها همواره رابطه $A \geq Z$ برقرار است.

گزینه (۴): نوترون‌ها ذرات زیراتمی بدون بار هستند. تعداد نوترون‌ها را می‌توان از رابطه « $A-Z$ » به‌دست آورد.

۱۵ ۳ A عبارت‌های (ب)، (پ) و (ت) نادرست هستند. بررسی عبارت‌های نادرست: عبارت (ب): خواص شیمیایی اتم‌های هر عنصر به عدد اتمی (Z) آن وابسته است. این

در حالی است که خواص فیزیکی وابسته به جرم اتم‌های یک عنصر به عدد جرمی (A) وابسته است. عبارت (پ): در اتم همه عناصر، به‌جز ^1_1H ، تعداد نوترون‌ها از تعداد

پروتون‌ها بیشتر یا با آن‌ها برابر است. ^1_1H فاقد نوترون است. عبارت (ت): در اتمی با نماد شیمیایی ^A_ZE ، عدد پروتون و $(A-Z)$ عدد نوترون وجود دارد، پس تفاوت تعداد

نوترون‌ها و پروتون‌ها در این عنصر برابر $(A-2Z)$ است.

۱۶ ۴ A ذره‌های زیراتمی ایزوتوپ‌ها، مجموع تعداد الکترون‌ها، پروتون‌ها و نوترون‌های آن‌هاست؛ بنابراین:

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{مجموع ذره‌های زیراتمی در } ^6_1\text{H} \\ \text{مجموع ذره‌های زیراتمی در } ^3_1\text{H} \\ \text{مجموع ذره‌های زیراتمی در } ^8_2\text{He} \end{array} \right\} \Rightarrow \frac{6}{1} = \frac{3}{1} = \frac{8}{2} = 0.25$$

۱۷ ۱ A قدرمطلق اختلاف تعداد پروتون‌های اتم B و تعداد نوترون‌های اتم A با قدرمطلق اختلاف تعداد الکترون‌های اتم B و تعداد پروتون‌های اتم A برابر است.

۱۸ ۱۱ A $^{12}_6\text{C}$: ۲۰=نوترون، ۱۷=پروتون، $^{37}_{17}\text{B}$: ۱۷=الکترون، ۱۷=پروتون، ۶=نوترون، ۶=الکترون، $^{14}_6\text{C}$: ۸=نوترون، ۶=پروتون، ۶=الکترون.

بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه (۲): تفاوت تعداد پروتون‌ها و نوترون‌ها در اتم A $(6-6=0)$ با تفاوت تعداد الکترون‌ها و پروتون‌ها در اتم B $(6-6=0)$ مساوی است.

گزینه (۳): تعداد نوترون‌ها (۶ تا) در اتم A، برابر با تعداد پروتون‌ها (۶ تا) در این اتم است. گزینه (۴): هسته اتم ^1_1H دارای یک پروتون است و عدد اتمی عنصرهای

A و B به‌ترتیب ۶ و ۱۷ برابر تعداد پروتون‌های موجود در هسته اتم ^1_1H است.

$$^{140}_{54}\text{Xe} \left\{ \begin{array}{l} A=Z+n=140 \\ n=1/5Z \end{array} \right. \Rightarrow 140=Z+1/5Z \Rightarrow Z=56, \quad M^{2+} \Rightarrow \text{شمار الکترون‌ها در } M^{2+} = Z-2 = 54-2=56$$

۱۹ ۲ A ابتدا تفاوت شمار الکترون‌ها و نوترون‌ها را در یون $^{127}_{53}\text{I}^-$ به‌دست می‌آوریم:

$$^{127}_{53}\text{I}^-: p=53, \quad e=53+1=54, \quad n=127-53=74 \Rightarrow \text{تفاوت تعداد الکترون‌ها و نوترون‌ها} = 74-54=20$$

سیس تفاوت شمار الکترون‌ها و نوترون‌ها در گونه‌های داده شده در هر گزینه را محاسبه می‌کنیم:

$$^{86}_{37}\text{Rb}: p=e=37, n=86-37=49 \Rightarrow \text{تفاوت تعداد الکترون‌ها و نوترون‌ها} = 49-37=12 \quad \text{گزینه (۱):}$$

$$^{92}_{41}\text{Nb}: p=e=41, n=92-41=51 \Rightarrow \text{تفاوت تعداد الکترون‌ها و نوترون‌ها} = 51-41=10 \quad \text{گزینه (۲):}$$

$$^{65}_{30}\text{Zn}: p=e=30, n=65-30=35 \Rightarrow \text{تفاوت تعداد الکترون‌ها و نوترون‌ها} = 35-30=5 \quad \text{گزینه (۳):}$$

$$^{112}_{48}\text{Cd}: p=e=48, n=112-48=64 \Rightarrow \text{تفاوت تعداد الکترون‌ها و نوترون‌ها} = 64-48=16 \quad \text{گزینه (۴):}$$

پس اختلاف تعداد الکترون‌ها و نوترون‌ها در $^{92}_{41}\text{Nb}$ که در گزینه (۲) آمده، نصف این اختلاف در $^{127}_{53}\text{I}^-$ است.

$$^{81}_{35}\text{Br}^- \quad m=2 \quad \text{بار} - \quad \text{عدد اتمی} = X \quad \text{تعداد الکترون‌های یون } X^{2+} = m-2 = 35-2=33, \quad \text{عدد جرمی} = \text{تعداد نوترون‌های یون } ^{81}_{35}\text{Br}^-$$

$$\frac{\text{تعداد نوترون‌های یون } ^{81}_{35}\text{Br}^-}{\text{تعداد الکترون‌های یون } X^{2+}} = \frac{46}{m-2} = 2 \Rightarrow m=25$$

مطابق صورت سؤال خواهیم داشت:

$$\text{اکنون می‌توان عدد جرمی عنصر } X \text{ را محاسبه کرد:} \quad \text{عدد جرمی} = \text{عدد پروتون‌ها} + \text{عدد نوترون‌ها} = 25+30=55$$

۲ ۲۱ B

★ نکته در سؤالاتی که عدد اتمی و تفاوت شمار پروتون‌ها و نوترون‌های یک اتم داده می‌شود و از شما عدد اتمی را می‌خواهند یا بالعکس، از فرمول زیر استفاده کنید:

$$\text{تفاوت شمار پروتون‌ها با نوترون‌ها} = \text{عدد جرمی} - \text{عدد اتمی}$$

دقت کنید با توجه به اینکه تقریباً در تمامی اتم‌ها (به جز ^1H) رابطه $n \geq p$ برقرار است، پس منظور از اختلاف شمار پروتون‌ها و نوترون‌ها در سؤالات مقدار $(n-p)$ است.

مجموع شمار نوترون‌ها و پروتون‌ها برابر ۷۹ و تفاوت آن‌ها برابر ۱۱ است، از این رو: **روش اول (تشریحی):** $n+p=79, n-p=11 \Rightarrow 2n=90 \Rightarrow n=45, p=34$

$$Z = \frac{A - (\text{تفاوت شمار نوترون‌ها و پروتون‌ها})}{2} = \frac{79 - 11}{2} = \frac{68}{2} = 34$$

روش دوم (تستی):

تعداد نوترون‌ها برابر $45 (79-34)$ است. در نهایت با توجه به دو روش ذکر شده، نسبت شمار نوترون‌ها به پروتون‌ها به تقریب برابر $1/3$ است.

۲ ۲۲ B

★ نکته در مسائلی که یک یون با بار الکتریکی و عدد جرمی و تفاوت شمار الکترون‌ها و نوترون‌ها داده شده و از شما عدد اتمی خواسته می‌شود یا بالعکس، از فرمول

$$\text{بار یون} + (\text{تفاوت شمار الکترون‌ها با نوترون‌ها}) - \text{عدد جرمی} = \text{عدد اتمی}$$

مقابل استفاده کنید:

ابتدا با توجه به اطلاعات مسئله، عدد اتمی $^{88}\text{A}^{2+}$ را محاسبه می‌کنیم:

$$^{88}\text{A}^{2+} \begin{cases} Z+n=88 \\ n-e=14 \end{cases} \xrightarrow{e=Z-2} \begin{cases} Z+n=88 \\ n-Z=12 \end{cases} \Rightarrow Z+(12+Z)=88 \Rightarrow 2Z+12=88 \Rightarrow 2Z=76 \Rightarrow Z=38$$

روش اول (تشریحی):

$$Z = \frac{A - (\text{بار یون} + \text{تفاوت نوترون‌ها و الکترون‌ها})}{2} = \frac{88 - 14 + 2}{2} = \frac{76}{2} = 38$$

روش دوم (تستی):

سپس تعداد ذره‌های زیراتمی موجود در $^{88}\text{A}^{2+}$ را محاسبه و نسبت تعداد ذره‌های زیراتمی موجود در هسته (یعنی مجموع نوترون و پروتون یا همان عدد جرمی) به

$$^{88}\text{A}^{2+} \begin{cases} p=38 \\ e=38-2=36 \\ n=88-38=50 \end{cases} \Rightarrow \frac{\text{مجموع تعداد نوترون‌ها و پروتون‌ها}}{\text{تعداد الکترون‌ها}} = \frac{38+50}{36} = \frac{88}{36} \approx 2/44$$

تعداد الکترون‌های موجود در این یون را به دست می‌آوریم:

$$\frac{38+50}{36} = ? \xrightarrow[\text{به جای ۳۸، عدد ۴۰ قرار گیرد}]{\text{تخمین زدن و ساده کردن}} \frac{40+50}{36} = \frac{90}{36} = \frac{5}{2} = 2/5$$

➤ توضیح محاسبات پاسخ باید اندکی کوچک‌تر از $2/5$ باشد. (پاسخ: $2/44$)

۲ ۲۳ B با توجه به اطلاعات داده شده در مسئله داریم:

$$\text{A}^{3+} \begin{cases} n+p+e=79 \\ e=p-3 \end{cases} \Rightarrow n+p+p-3=79 \Rightarrow n+2p=82$$

می‌دانیم در هسته اتم‌ها (به جز ^1H) تعداد نوترون‌ها بزرگ‌تر یا مساوی تعداد پروتون‌ها است، از طرفی در این سؤال گفته شده تعداد یکی از ذره‌های زیراتمی ۴ واحد

$$\begin{cases} n+2p=82 \\ n-p=4 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} p=26 \\ n=30 \end{cases} \Rightarrow A=n+p=56$$

بیشتر از ذره دیگر است، بنابراین داریم: $n=p+4$. حال با استفاده از دو رابطه به دست آمده داریم:

۱ ۲۴ B **روش اول:** تعداد الکترون‌ها در یون M^{4+} ، ۴ واحد کمتر از تعداد پروتون‌ها است:

$$\text{M}^{4+} \begin{cases} A=Z+n=120 \\ n-e=24 \end{cases} \xrightarrow{e=Z-4} \begin{cases} n+Z=120 \\ n-Z=20 \end{cases} \Rightarrow 20+Z+Z=120 \Rightarrow 2Z=100 \Rightarrow Z=50$$

روش دوم: با استفاده از فرمول زیر، عدد اتمی عنصر M را به دست می‌آوریم:

$$\text{بار یون} + (\text{تفاوت تعداد نوترون‌ها و الکترون‌ها}) - \text{عدد جرمی} = \text{عدد اتمی} \Rightarrow \frac{120 - 24 + 4}{2} = 50$$

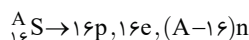
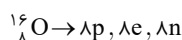
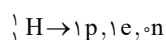
$$\begin{cases} e=3a-14 \\ n=(6a-1)-(3a-10)=3a+9 \end{cases} \Rightarrow 3a+9=1/5 \times (3a-14) \Rightarrow a=20$$

۳ ۲۵ B برای یون $^{6a-1}_{3a-1}\text{X}^{4+}$ می‌توان نوشت:

$$Z=3a-10 \xrightarrow{a=20} Z=50$$

بنابراین عدد اتمی X برابر ۵۰ است:

۳ ۲۶ B ابتدا شمار p، e و n هر اتم را به دست می‌آوریم:

$$\text{HSO}_4^- \text{ شمار الکترون‌های } = [1(1) + 1(16) + 4(8)] + 1 = 50$$

حال شمار e و n این یون را می‌یابیم:

$$\text{HSO}_4^- \text{ شمار نوترون‌ها } = [1(0) + 1(A-16) + 4(8)] = A+16 \xrightarrow{n=e} 50 = A+16 \Rightarrow A=34$$

$$\left. \begin{array}{l} A^{3+}: e_A = p_A - 3 \\ E^{2-}: e_E = p_E + 2 \end{array} \right\} \Rightarrow e_A = e_E \Rightarrow p_A - 3 = p_E + 2 \Rightarrow p_A = p_E + 5$$

از آنجایی که تعداد الکترون‌های این دو یون برابر است، داریم:

حالا با توجه به اختلاف عدد جرمی دو یون داریم:

$$A_A = A_E + 4 \Rightarrow p_A + n_A = p_E + n_E + 4 \Rightarrow n_A - n_E = p_E - p_A + 4 \xrightarrow{p_A = p_E + 5} n_A - n_E = p_E - (p_E + 5) + 4 = -1$$

عبارت‌های (الف) و (پ) نادرست هستند. بررسی عبارت‌ها: عبارت (الف): در یون X^{8-} ، مجموع شمار نوترون‌ها و پروتون‌ها برابر 8^+ و اختلاف نوترون‌ها و پروتون‌ها برابر 1^+ است، پس خواهیم داشت:

$$n + p = 8^+, n - p = 1^+ \Rightarrow 2n = 9^+ \Rightarrow n = 4.5, p = 3.5$$

عبارت (ب): در یون M^{20+} ، مجموع شمار نوترون‌ها و شمار پروتون‌ها برابر 2^+ و تفاوت تعداد نوترون‌ها و الکترون‌ها برابر 4^+ است، پس خواهیم داشت:

$$\left\{ \begin{array}{l} n + p = 2^+ \\ n - e = 4^+ \end{array} \right. \xrightarrow{e = p - 4} \left\{ \begin{array}{l} n + p = 2^+ \\ n - (p - 4) = 4^+ \end{array} \right. \Rightarrow \left\{ \begin{array}{l} n + p = 2^+ \\ n - p = 4^+ \end{array} \right. \Rightarrow p = 8^+$$

پس شمار الکترون‌ها در یون M^{4+} برابر $78 - (82 - 4) = 0$ است. عبارت (پ): در یون Z^{2+} ، مجموع تعداد پروتون‌ها و نوترون‌ها برابر 5^+ و تفاوت شمار نوترون‌ها و الکترون‌ها برابر 5 است، پس تعداد ذره‌های بدون بار، یعنی نوترون‌ها در Z^{2+} برابر است با:

$$Z^{2+} \left\{ \begin{array}{l} n + p = 5^+ \\ n - e = 5 \end{array} \right. \xrightarrow{e = p - 2} \left\{ \begin{array}{l} n + p = 5^+ \\ n - (p - 2) = 5 \end{array} \right. \Rightarrow \left\{ \begin{array}{l} n + p = 5^+ \\ n - p = 3 \end{array} \right. \Rightarrow n = 3^+$$

عبارت (ت): در یون A^{200+} ، مجموع شمار نوترون‌ها با شمار پروتون‌ها برابر 200^+ بوده و شمار نوترون‌ها، $\frac{3}{4}$ برابر شمار پروتون‌هاست، همچنین شمار پروتون‌ها دو واحد بیشتر از شمار الکترون‌هاست، پس خواهیم داشت:

$$n + p = 200^+, n = \frac{3}{4}p \Rightarrow \frac{3}{4}p + p = 200^+ \Rightarrow p = 80^+$$

شمار الکترون‌ها در اتم A با شمار پروتون‌های آن مساوی و برابر 80 است.

۱۲۹ (A) ایزوتوپ‌ها، اتم‌های یک عنصر هستند که عدد اتمی یکسان و عدد جرمی متفاوت دارند. بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه (۲): اغلب عنصرهای طبیعی مانند منیزیم مخلوطی از چند ایزوتوپ هستند. گزینه (۳): غالباً به دلیل وجود ایزوتوپ‌های مختلف برای یک عنصر، همه اتم‌های یک عنصر مشابه یکدیگر نیستند. گزینه (۴): منیزیم سه ایزوتوپ دارد که فراوانی ایزوتوپ سبک‌تر از فراوانی ایزوتوپ سنگین‌تر بیشتر است.

۳۳۰ (B) ایزوتوپ‌های یک عنصر در خواص فیزیکی وابسته به جرم مثل نقطه جوش، چگالی و... با هم تفاوت دارند. بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه (۱): خواص شیمیایی هر عنصری به عدد اتمی و آرایش الکترونی آن بستگی دارد و چون عدد اتمی در بین همه ایزوتوپ‌های یک عنصر یکسان است، پس خواص شیمیایی آن‌ها نیز یکسان می‌باشد. گزینه (۲): ایزوتوپ‌های یک عنصر همگی عدد اتمی یکسانی دارند، پس هر سه ایزوتوپ عنصر منیزیم باید در یک خانه از جدول دوره‌ای قرار بگیرند. گزینه (۴): علت اصلی تفاوت در خواص فیزیکی، تفاوت در جرم ایزوتوپ‌ها و عدد جرمی آن‌ها است. از طرفی عدد اتمی ایزوتوپ‌ها با هم برابر است یعنی تعداد پروتون‌ها در آن‌ها یکسان است پس علت اصلی تفاوت در عدد جرمی، تفاوت در تعداد نوترون‌های آن‌ها $(A - Z)$ است.

۳۳۱ (A) عبارت‌های (ب)، (پ)، (ت) و (ث) درست هستند. بررسی عبارت نادرست: عبارت (الف): دقت کنید اغلب اوقات در یک نمونه طبیعی از عنصری معین، اتم‌های سازنده جرم یکسانی ندارند. در صورتی که برخی اتم‌ها تنها یک ایزوتوپ پایدار دارند.

۳۳۲ (A) عدد اتمی تمام ایزوتوپ‌های منیزیم برابر 12 است و ایزوتوپ $^{24}_{12}\text{Mg}$ که بیشترین فراوانی را در طبیعت در میان سایر ایزوتوپ‌ها دارد، در هسته خود دارای 12 نوترون می‌باشد.

۳۳۳ (A) عبارت‌های اول، دوم و سوم درست هستند. بررسی عبارت‌های نادرست: عبارت چهارم: خواص شیمیایی اتم‌های هر عنصر به عدد اتمی (Z) آن وابسته است: از این‌رو خواص شیمیایی ایزوتوپ‌های یک عنصر مشابه است. عبارت پنجم: ترتیب درصد فراوانی ایزوتوپ‌های منیزیم در یک نمونه طبیعی از آن به صورت $^{24}_{12}\text{Mg} < ^{25}_{12}\text{Mg} < ^{26}_{12}\text{Mg}$ است.

۳۳۴ (A) موارد (ت) و (ث)، جمله را به درستی کامل می‌کنند. ایزوتوپ‌های یک عنصر از نظر تعداد پروتون‌ها، عدد اتمی، تعداد الکترون‌ها، خواص شیمیایی و مکان قرارگیری در جدول تناوبی مشابه یکدیگرند ولی از نظر تعداد نوترون‌ها، خواص فیزیکی وابسته به جرم، درصد فراوانی در طبیعت و پایداری هسته با یکدیگر تفاوت دارند.

۳۳۵ (B) عبارت‌های (ب) و (ت) نادرست هستند. بررسی عبارت‌ها: عبارت (الف): در ایزوتوپ ^6_3Li ، نسبت تعداد نوترون‌ها به تعداد پروتون‌ها برابر یک است ولی در ایزوتوپ ^7_3Li ، نسبت تعداد نوترون‌ها به تعداد پروتون‌ها $\frac{4}{3}$ بوده و بزرگ‌تر از واحد است.

$$\text{در ایزوتوپ } ^7_3\text{Li} \text{، نسبت تعداد نوترون‌ها به تعداد پروتون‌ها} = \frac{4}{3} \text{ بوده و بزرگ‌تر از واحد است.}$$

عبارت (ب): با توجه به توضیحات قسمت (الف)، درصد فراوانی ایزوتوپ ^7_3Li برابر 94% است، پس درصد فراوانی ایزوتوپ ^6_3Li برابر 6% (۹۴-۱۰۰) است.

$$\frac{\text{درصد فراوانی } ^7_3\text{Li}}{\text{درصد فراوانی } ^6_3\text{Li}} = \frac{94}{6} = 15.7$$

عبارت (پ): ایزوتوپ‌های یک عنصر از نظر خواص شیمیایی و در نتیجه میزان تمایل برای از دست دادن الکترون کاملاً مشابه هستند. در نمونه طبیعی از ایزوتوپ‌های یک عنصر، بیشتر بودن فراوانی یک ایزوتوپ، نشان‌دهنده پایداری بیشتر هسته آن ایزوتوپ است. با توجه به توضیحات ارائه شده و شکل صورت تست، هسته ایزوتوپ سنگین‌تر لیتیم، یعنی ^7_3Li که فراوانی بیشتری دارد، پایدارتر است. عبارت (ت): در نمونه 5^+ اتمی نشان داده شده در صورت تست، ^6_3Li ایزوتوپ ^6_3Li وجود دارد که هر یک دارای 3 نوترون است. به علاوه در این نمونه 47 ایزوتوپ ^7_3Li وجود دارد که هر یک دارای 4 نوترون هستند، پس مجموع تعداد نوترون‌ها در چنین نمونه‌ای برابر است با: $197 = (3 \times 3) + (4 \times 4)$ تعداد کل نوترون‌ها

اغلب (نه همه!) هسته‌هایی که نسبت شمار نوترون‌ها به پروتون‌های آن‌ها برابر یا بزرگ‌تر از $1/5$ باشد، ناپایدار هستند. برای نمونه $^{195}_{78}\text{Pt}$ ، دارای ۷۸ پروتون

و ۱۱۷ نوترون بوده و نسبت $\frac{n}{p}$ آن برابر $1/5$ ($\frac{117}{78}$) است ولی هسته پایدار دارد. بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه (۲): به دلیل واپاشیده شدن هسته ایزوتوپ‌های ناپایدار

در یک نمونه طبیعی، کمترین درصد فراوانی مربوط به ناپایدارترین ایزوتوپ و بیشترین درصد فراوانی مربوط به پایدارترین ایزوتوپ است. گزینه (۳): هسته ایزوتوپ‌های ناپایدار ماندگار نیستند و اغلب بر اثر تلاشی هسته آن‌ها، ذره‌های پرانرژی و مقادیر زیادی انرژی آزاد می‌شود.

فقط رابطه دوم برقرار نیست: اغلب هسته‌هایی که نسبت شمار نوترون‌ها به پروتون‌های آن‌ها برابر یا بیش از $1/5$ است، ناپایدار هستند. $\frac{n}{p} \geq \frac{3}{2}$ تعداد نوترون‌ها $\frac{n}{p} \geq \frac{3}{2}$ تعداد پروتون‌ها

بررسی هر کدام از روابط: رابطه اول:

$$\frac{n}{p} \geq \frac{3}{2} \xrightarrow{p=e} \frac{n}{p} \geq \frac{3}{2} \xrightarrow{\times \frac{1}{2}} \frac{1}{2} \times \frac{n}{p} \geq \frac{3}{4}$$

$$\frac{n}{p} \geq \frac{3}{2} \xrightarrow{\text{دو طرف نامعادله را معکوس می‌کنیم}} \frac{p}{n} \leq \frac{2}{3}$$

رابطه دوم:

$$\frac{n}{p} \geq \frac{3}{2} \xrightarrow{\text{به دو طرف نامعادله یک واحد اضافه می‌کنیم}} 1 + \frac{n}{Z} \geq 1 + \frac{3}{2} \Rightarrow \frac{Z+n}{Z} \geq \frac{5}{2} \Rightarrow \frac{Z+n}{Z} \geq \frac{5}{2} \xrightarrow{A=Z+n} \frac{A}{Z} \geq \frac{5}{2} = 2.5$$

رابطه سوم:

$$\frac{n}{p} \geq \frac{3}{2} \xrightarrow{\text{پس به دو طرف نامعادله دو واحد اضافه می‌کنیم}} 2 + \frac{n}{p} \geq 2 + \frac{3}{2} \Rightarrow \frac{p+n}{p} \geq \frac{7}{2} = 3.5$$

رابطه چهارم:

چنانچه یون M^- دارای n الکترون باشد: عنصر M دارای $n-1$ پروتون است. از طرفی این عنصر دارای $n+1$ نوترون است: پس نماد شیمیایی گونه M

به صورت $^{2n}_{n-1}M$ است. در میان گونه‌های نمایش داده شده، $^{2n+2}_{n-1}E$ و $^{2n-1}_{n-1}F$ ، ایزوتوپ‌های $^{2n}_{n-1}M$ هستند. توجه داشته باشید که گونه $^{2n}_{n-1}A$ همان $^{2n}_{n-1}M$ است زیرا عدد جرمی و عدد اتمی هر دو گونه یکسان می‌باشد.

اگر $^{9y+1}_{3x-2}B$ و $^{6x-1}_{4y+2}A$ ایزوتوپ یکدیگر باشند، عدد اتمی این دو اتم با یکدیگر برابر است. پس خواهیم داشت:

$$3x - 2 = 4y + 2 \Rightarrow 3x - 4y = 4 \quad (I)$$

با توجه به اینکه تعداد نوترون‌ها در اتم A یک واحد بیشتر از شمار نوترون‌ها در اتم B است، خواهیم داشت:

$$\left. \begin{aligned} A \text{ اتم} &= \text{تعداد نوترون‌های اتم } A = \text{عدد جرمی} - \text{عدد اتمی} = (6x-1) - (4y+2) = 6x-4y-3 \\ B \text{ اتم} &= \text{تعداد نوترون‌های اتم } B = \text{عدد جرمی} - \text{عدد اتمی} = (9y+1) - (3x-2) = 9y-3x+3 \end{aligned} \right\} \Rightarrow (6x-4y-3) = (9y-3x+3) + 1 \Rightarrow 9x-13y=7 \quad (II)$$

$$\begin{cases} 3x-4y=4 \\ 9x-13y=7 \end{cases} \xrightarrow{\text{حل دستگاه دو معادله - دو مجهول}} x=8, y=5$$

اکنون با توجه به معادله‌های (I) و (II)، مقدار x و y را محاسبه می‌کنیم:

پس حاصل نسبت $\frac{x}{y}$ برابر $\frac{8}{5}$ یا $1/6$ است.

پاسخ به پرسش‌ها: پرسش (الف): ایزوتوپ‌های یک عنصر در یک خانه از جدول دوره‌ای قرار دارند، از این‌رو به آن‌ها هم‌مکان می‌گویند. ایزوتوپ‌های یک

عنصر در خواص شیمیایی مشابه یکدیگر هستند، در حالی که خواص فیزیکی وابسته به جرم مانند نقطه ذوب در آن‌ها متفاوت بوده و مجموع شمار ذره‌های زیراتمی (یعنی مجموع تعداد نوترون، پروتون و الکترون) در ایزوتوپ‌ها با یکدیگر متفاوت است. پرسش (ب):

$$\begin{aligned} {}^{58}_{28}\text{Ni}^{2+} & \begin{cases} p=28 \\ e=28-2=26 \\ n=58-28=30 \end{cases} \Rightarrow \begin{matrix} \text{تفاوت شمار الکترون‌ها} \\ \text{و نوترون‌ها} \end{matrix} = 30-26=4 \\ {}^{88}_{38}\text{Sr} & \begin{cases} p=38 \\ e=38 \\ n=88-38=50 \end{cases} \Rightarrow \begin{matrix} \text{تفاوت شمار پروتون‌ها} \\ \text{و نوترون‌ها} \end{matrix} = 50-38=12 \end{aligned}$$

تفاوت شمار الکترون‌ها و نوترون‌ها در یون ${}^{58}_{28}\text{Ni}^{2+}$ ، $\frac{1}{3}$ تفاوت شمار پروتون‌ها و نوترون‌ها در ${}^{88}_{38}\text{Sr}$ است. پرسش (پ): در یون M^{3-} ، ${}^{86}_{33}$ الکترون وجود دارد:

$$n-e=46 \Rightarrow n=46+e=46+86=132$$

پس تعداد نوترون‌ها برابر است با:

نسبت $\frac{n}{p}$ در هسته اتم M حدوداً برابر $1/6$ ($\frac{132}{83}$) است، پس هسته اتم M پرتوزاست.

نمونه طبیعی آب (H_2O) با ساختار مولکولی $\text{H}-\text{O}-\text{H}$ از ۳ ایزوتوپ طبیعی هیدروژن و ۳ ایزوتوپ طبیعی اکسیژن ساخته می‌شود. برای یافتن

مولکول‌های مختلف H_2O با این ایزوتوپ‌ها، ایزوتوپ O را ثابت نگه داشته و با جابه‌جایی ایزوتوپ‌های هیدروژن، مولکول‌های متفاوت H_2O را می‌سازیم:

با عدم تغییر O ، ۶ مولکول آب به دست آمد اما اتم اکسیژن می‌تواند هر یک از اتم‌های ^{16}O ، ^{17}O و ^{18}O باشد؛ در نتیجه $3 \times 6 = 18$ مولکول طبیعی آب مختلف داریم.

* توجه: در مولکول‌هایی که عدد جرمی ایزوتوپ‌های هر عنصر آن، نسبت به یکدیگر، تنها یک واحد اختلاف داشته باشند، داریم:

$$(1 + \text{جرم مولکولی سبک‌ترین مولکول} - \text{جرم مولکولی سنگین‌ترین مولکول} = \text{تعداد جرم مولکولی متفاوت})$$